

LATVIJAS UNIVERSITĀTE

JURIDISKĀ FAKULTĀTE

STARPTAUTISKO UN EIROPAS TIESĪBU ZINĀTŅU KATEDRA

Tiesību zinātnes bakalaura studiju programmas

4. kursa students

Artūrs Pošeika

Stud.apl.Nr. AP12053

**STARPTAUTISKO UN EIROPAS TIESĪBU UZ PRIVĀTO DZĪVI
IEROBEŽOŠANA DROŠĪBAS DIENESTU OPERATĪVAJĀ DARBĪBĀ**

BAKALaura DARBS

Darba zinātniskais vadītājs

Asoc. profesors

Artūrs Kučs

RĪGA 2016

ANOTĀCIJA

Savā bakalaura darbā autors izceļ ļoti aktuālu mūsdienu problēmjautājumu, ar kuru saskaras sabiedrības daļa, kura dažādu apsvērumu dēļ tiek drošības dienestu redzeslokā, proti indivīda slepena izsekošana un noklausīšanās veicot operatīvo darbību. Darba mērķis ir skaidrot lasītājam kādos gadījumos ir pieļaujamas šādas darbības un kādos gadījumos tas ir tiešs starptautisko un Eiropas cilvēktiesību pārkāpums.

Darbs ir strukturēts četrās nodaļās. Darbs ir izveidots tā, lai lasītājs izprot drošības dienestu izsekošanas un noklausīšanās tendenču attīstību no 20.gs līdz mūsdienām un izprastu autora galveno domu un ierosinājumus problēmjautājumu risināšanā, kad notiek kolīzija starp cilvēktiesību pārkāpumu un sabiedrības drošības vārdā veikto tiesību ierobežošanu.

ATSLĒGAS VĀRDI: CILVĒKTIESĪBAS, DROŠĪBA, NOKLAUSĪŠANĀS, IZSEKOŠANA.

ANOTATION

In this bachelor thesis author highlights the most topical questions when intelligence and security services are working with specific part of the society. It's not the secret that these services often uses interception of the phone calls and e-mails, monitoring of the internet acitivity as a usual practice in their work. Purpose of this bachelor thesis – explain to the reader, when such actions are legal and when it's violation of human rights.

Thesis have four chapters. Thesis shows tendency development of the inteligenace and security services from 20 century until our days, so the reader understands the ideas and the suggestions of the author, how to solve the problem of human rights violation when the safety of the society are main priority.

KEYWORDS: SAFETY, HUMAN RIGHTS, INERCEPTION, OBSERVATION

SATURS

levads.....	4
1. Neaizskaramas tiesības uz privāto dzīvi kā viena no galvenajām demokrātiskās valsts sastāvdaļām.....	5
1.1 Totalitārisma un autoritārisma veicināšana demokrātiskā valstī.....	6
2. Tiesību uz privāto dzīvi un drošības dienestu operatīvo darbību kolīzijas vēsture.....	9
2.1 Drošības dienestu darbību un cilvēktiesību kolīzija 20.gs.....	10
2.2 Drošības dienestu darbību un cilvēktiesību kolīzija 21.gs.....	14
3. Mūsdienā aktuālākie tiesību uz privāto dzīvi pārkāpumi drošības dienestu operatīvajā darbībā.....	18
3.1 Mobilo ierīču izsekošana un noklausīšanās.....	19
3.2 Interneta tīklā veikto darbību novērošana.....	24
4. Attaisnota un samērīga tiesību uz privāto dzīvi ierobežošana sabiedrības drošības vārdā.....	28
4.1 Starptautiskā terorisma un organizētās noziedzības apkarošana.....	29
4.2 Samērīga indivīda tiesību ierobežošana kā drošas interneta vides garants.....	32
Kopsavilkums.....	39
Avotu un izmantotās literatūras saraksts.....	41

Ievads

Mūsdienās sāk veidoties arvien lielāka kolīzija starp valsts drošības pasākumiem, ko veic valsts drošības dienesti demokrātiskas valsts iekārtas un sabiedrības labā no vienas puses un indivīdu cilvēktiesību ierobežojumiem no otras puses. Lai veiktu preventīvas darbības pret iespējamajiem noziegumiem pret demokrātiju un demokrātiskas valsts sabiedrības interesēm, dažādu valstu drošības dienesti arvien vairāk sāk praktizēt dažādas slepeno operatīvo darbību metodes. Ņemot vērā to, ka arvien populārāks paliek internets un dažādi saziņu līdzekļi, drošības dienesti to mēģina izmantot savā labā.

Valsts ir ieinteresēta, lai tās drošības dienesti strādā pēc iespējas efektīvāk, pat ja šīs efektivitātes labā ir jāupurē kāda indivīda cilvēktiesības, līdz ar to, nacionālajā līmenī, tiem indivīdiem, pret kuriem ir veiktas slepenās operatīvās darbības, aizstāvēt savas tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību var būt sarežģīti. Ņemot vērā to, ka, mūsdienās gandrīz visām demokrātiskām valstīm ir jāievēro noteiktas pārnacionālas tiesības, šīs tiesības var palikt par vienīgo indivīda, pret kuru tika veiktas slepenas operatīvās darbības, garantu uz taisnīgu tiesu, ja nacionālajā līmenī indivīds nevar panākt sev labvēlīgu rezultātu tiesā.

Darba mērķis ir analizēt aktuālākos problēmjaudājumus, kas veidojas drošības dienestu slepeno operatīvo darbību un tiesību uz privāto dzīvi kolīzijas rezultātā. Sniegt labāku izpratni par to, ar kādām grūtībām saskaras indivīds, kurš vēlas aizstāvēt savas tiesības uz privāto dzīvi. Dot iespēju lasītājam padziļināti izprast drošības dienestu darbu un ar kādām problēmām saskaras drošības dienesti, pildot savus darba pienākumus, proti, sargājot demokrātiskas valsts iekārtu un sabiedrību. Analizēt Eiropas Cilvēktiesību tiesas un citu tiesu atšķirīgos viedokļus šajā jautājumā un apkopot to spriedumus, kā arī citus svarīgus informācijas avotus, lai rastu atbildes uz dažādiem problēmjaudājumiem.

Vai indivīdam ir jāzina tas fakts, ka pret viņu veic slepenas operatīvas darbības? Vai ir iespējams upurēt tiesības uz privāto dzīvi svarīgāku cilvēktiesību labā? Vai Eiropas Cilvēktiesību tiesu spriedumi veicina Eiropas drošības līmeņa krišanu? Vai valsts drošība ir svarīgāka par atsevišķu indivīdu tiesību uz privāto dzīvi? Uz šiem un vēl daudziem citiem problēmjaudājumiem šajā darbā autors ir sniedzis objektīvas un detalizētas atbildes.

Darbā autors ir mēģinājis analizēt pēc iespējas jaunāku un aktuālāku informāciju, līdz ar to, vairāk tika analizēti aktuālākie jaunumi, atšķirīgi viedokļi no dažādiem rakstiem, spriedumiem un citas pieejamās informācijas dažādu valstu kibertelpā. Taču galvenais pārdomu un analīzes avots, protams, bija Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumi, ņemot vērā to lielo nozīmi risinot iepriekš minētos problēmjaudājumus.

Izmantotās pētnieciskās metodes šajā darbā - salīdzinošā metode, vēsturiskā metode un analītiskā metode.

Darbā lasītājs tiks pakāpeniski iepazīstināts ar drošības dienestu un cilvēktiesību kolīzijas vēsturi, lai varētu ar padziļinātām zināšanām pāriet pie autora problēmjaudājumu iztirzājuma. Darba nobeigumā autors dalīsies ar savām pārdomām par to, kā kopsummā uzlabot situāciju pasaulē un konkrēti Eiropā, ņemot vērā sarežģīto situāciju, proti, arvien pieaugošos teroristu uzbrukumus draudus un citus noziegumus pret demokrātiskām valstīm un to iedzīvotājiem.

1. Neaizskaramas tiesības uz privāto dzīvi kā viena no galvenajām demokrātiskās valsts sastāvdaļām

Kaut arī tiesības uz privāto dzīvi nav prioritāras pret sabiedrības un demokrātiskas valsts drošību, vai arī prioritāras pret citām, svarīgākām cilvēktiesībām, piemēram, tiesībām uz dzīvību, spīdzināšanas un verdzības aizliegumu, nevar noliegt to faktu, ka tiesības uz privāto dzīvi ir viena no svarīgām demokrātiskas valsts sastāvdaļām.

Mūsdienās tiesības uz privāto dzīvi var apdraudēt ne tikai tiesībsargājošās iestādes, bet arī, piemēram, žurnālisti, kuri bieži vien, lai dabūtu pēc iespējas labāku materiālu, savu darbu veic slepeni un iejaucoties citu indivīdu privātajās dzīvēs, dažādi privātie uzņēmumi, kuri, lai dabūtu par konkurentiem noteiktu informāciju, ir gatavi pārkāpt to tiesības uz privāto dzīvi. Taču, to visu nevar salīdzināt ar situāciju, kad valsts iestādes veic tiesību uz privāto dzīvi ierobežošanu. Šādai ierobežošanai ir jābūt patiesi attaisnotai, savādāk var rasties nopietnas bažas par šīs valsts demokrātiskumu.

Kas tad īsti ir demokrātija? Viens no galvenajiem demokrātiskas valsts pamatnosacījumiem ir tas, ka valsts varu īsteno šīs valsts sabiedrība. Protams, mūsdienās vairs, praktiski, nav iespējama tiešā demokrātija, taču arī pārstāvnieciskā demokrātijas ideja paliek nemainīga - valsts varu īsteno sabiedrība, kaut arī caur ievēlētiem pārstāvjiem, taču, joprojām, teorētiski, valsts vara paliek sabiedrības rokās.

Kad valsts sāk kontrolēt savu sabiedrību un sabiedrības vārdā īsteno varu, aizbildinoties ar to, ka cilvēki pie varas var izlemt valstiskos jautājumus daudz efektīvāk un tauta ir tikai instruments valsts varas īstenošanai, valsti vairs nevar nosaukt par demokrātisku un šādā valstī tiesības uz privāto dzīvi neko nenožīmē. Valdība saprot to, ka agri vai vēlu sabiedrība kļūs neapmierināta, ka tiek rupji aizskartas cilvēku tiesības un nav nekādu šaubu, ka pie valsts varas esošie - realizējot valsts varu - īsteno savas personīgās nevis tautas vēlmes.¹

Tādā gadījumā - iejaukšanās cilvēku privātajā dzīvē no tiesībsargājošo iestāžu puses kalpo valsts varai kā instruments, lai veiktu represīvas darbības pret tiem, kas nav apmierināti ar situāciju valstī, ir gatavi cīnīties par savām tiesībām un veikt citas darbības, kas varētu apdraudēt valsts varu. Tādā gadījumā no demokrātiskas valsts vairs nekas nav palicis un var uzskatīt, ka valsts ir palikusi autoritāra, vai pat totalitāra.²

1 Арон Раймон 1965 г. "Демократия и тоталитаризм" Глава IX. "О разложении конституционно-демократических режимов"

2 Adam Przeworski 2000 Department of Politics New York University "Democracy and Economic Development"

1.1 Totalitārisma un autoritārisma veicināšana demokrātiskā valstī

*"Totalitārisms ir režīms, kurā valsti pārvalda bez sabiedrības līdzdalības, lēmumi totalitārisma tiek pieņemti bez saskaņošanas ar sabiedrības vairākumu; nozīmīgākās sociālās, ekonomiskās un politiskās darbības totalitārā režīmā kontrolē valsts. Tas ir diktatūras veids, kurā vara ierobežo cilvēku visās sfērās. Raksturīgas pazīmes: valsts vara tiek koncentrēta šauras grupas - kliķes rokās, opozīcijas apspiešana, vispārējs terors kā valsts pārvaldes instruments, visu dzīves sfēru pakļaušana valsts un dominējošās ideoloģijas interesēm, permanenti mobilizēta sabiedrība, izmantojot vadonības kultu, masu kustības, propagandu u.c. līdzekļus, agresīva, uz ekspansiju vērstā ārpolitika."*¹

*"Autoritārisms ir politiskās varas sistēma, kam raksturīga varas koncentrācija viena vadoņa rokās. Antidemokrātiska valsts pārvaldes sistēma, kas izveidota, lai nodrošinātu iedzīvotāju bezierunu pakļaušanos vadonim un valsts varai. Vara tiek koncentrēta diktatora rokās, kurš kontrolē visas varas iestādes. Savu varu pār sabiedrību vadonis uztur ar karaspēka, drošības dienestu un paklausīga birokrātiskā aparāta palīdzību. Diktatūras pretiniekus vajā vai fiziski iznīcina. Autoritārā valstī var notikt vēlēšanas, tomēr tās nav demokrātiskas. Uz galveno valsts amatu parasti kandidē pats diktators, lai viņa vara izskatītos leģitīma. Šādu vēlēšanu rezultāts gandrīz vienmēr ir labi paredzams."*²

Protams, ka, tiesību uz privāto dzīvi nesamērīga ierobežošana automātiski nepadara valsti par autoritāru vai totalitāru, taču, viennozīmīgi tas ir viens no būtiskiem soļiem šajā virzienā.

De-iure PSRS 1936. gada un 1977. gada konstitūcijas paredzēja indivīdu tiesības uz privāto dzīvi, taču de-facto PSRS iedzīvotāju sarakste bija pakļauta masveida perlustrācijai. Speciāli šādam nolūkam PSRS tika izveidota represīvā iestāde - Valsts politiskās kontroles dienests.

Tika pārbaudīti visi pasta-telegrāfiskie ziņojumi, kur bija kaut cik svarīgi no politiskā viedokļa. Tas nozīmē, ka tika pārbaudītas visas sarakstes ar ārvalstu iedzīvotājiem, visi sūtījumi armijai un no armijas. Bija arī noteikti reģioni, sarakstes starp kuriem tika noteikti pārbaudīti. Arī parasta iedzīvotāja, kurš varēja izraisīt kādu interesi vai aizdomas drošības dienestiem, saraksti varēja pārbaudīt.

PSRS laikos, lai pārbaudītu personas saraksti nevajadzēja nekādu speciālu tiesas lēmumu. Šīs slepenās operatīvās darbības, protams, neviens nekontrolēja un drošības dienestiem bija vara pārbaudīt visu, ko vien viņi uzskata par svarīgu, tas nozīmē, ka, faktiski, drošības dienesti bija neierobežoti savā darbībā un varēja bez jebkāda pamata pārbaudīt, piemēram, godīgu un pret valsti lojāli noskaņotu iedzīvotāju saraksti.³

1 Vikipēdija "Totalitārisms" - <https://lv.wikipedia.org/wiki/Totalit%C4%81risms> (skatīts 09.04.2016)

2 Vikipēdija "Autoritārisms" <https://lv.wikipedia.org/wiki/Autorit%C4%81risms> (skatīts 09.04.2016)

3 Арон Раймон 1965 г. "Демократия и тоталитаризм" Глава XIII. "Советская Конституция - фикция и действительность"

Tikai par 1922. gada augustu Krievijas Padomju Federatīvā Sociālistiskajā Republikā tika pārbaudītas 135 000 no 300 000 vēstulēm, kas atnāca no citām republikām vai ārvalstīm, kā arī tika cenzurētas 285 000 vēstules, kuras Krievijas Padomju Federatīvās Sociālistiskās Republikas iedzīvotāji sūtīja uz ārvalstīm vai citām republikām. Šie skaitļi ir ļoti šokējoši un skaidri parāda to, cik ļoti liela iejaukšanās iedzīvotāju privātajā dzīvē tika veikta no drošības dienestu puses.¹

Ņemot vērā visu iepriekš minēto, kā arī to, ka bieži vien PSRS drošības dienesti traktēja informāciju, kura tika atklāta slepeno operatīvo darbību rezultātā, pēc saviem ieskatiem, ir bijušas absurdas situācijas, kad piemēram, par spiegu tika atzīts iedzīvotājs, kurš aprakstīja savas mājas izskatu un tās atrašanās vietu, vai arī par valsts nodevēju varēja atzīt to, kurš negatīvi izteicās par dzīvi PSRS. Savukārt, ja iedzīvotājs negatīvi izteicās par valsts varu, tas gandrīz vienmēr beidzās priekš šī iedzīvotāja ļoti bēdīgi, jo, kā zināms, totalitārā valsts iekārta nepacīst tos, kam ir negatīva nostāja pret šīs valsts valdību.

Varam secināt to, ka faktiski, nekādu tiesību uz privāto dzīvi PSRS nepastāvēja un kas ir pats bēdīgākais, tā bija normāla prakse un neviens iedzīvotājs pat nevarēja iedomāties to, ka viņš varēja sūtīt vēstules pa pastu, zinot to ka neviens viņa sūtīto vēstuli nepārbaudīs. Vēl jāpiemin tas fakts, ka PSRS tiesas nekādi neierobežoja tiesībsargājošo iestāžu darbību un gandrīz vienmēr tiesu spriedumi bija ļoti bargi pret apsūdzētajiem spiegošanā vai valsts nodevībā, protams, bija arī izņēmumi. Taču, ja valsts nodevēja vai spiega lietā bija iesaistīta ļoti svarīga valsts slepenā informācija, tādā gadījumā, priekš apsūdzētajiem lieta gandrīz vienmēr beidzās ar nāves sodu.²

Arī mūsdienās joprojām pastāv totalitāras valstis, kuras, līdzīgi kā to darīja PSRS, veic totālu iedzīvotāju privātās dzīves kontroli. Viens no spilgtākajiem piemēriem ir Korejas Tautas Demokrātiskā Republika, vairāk zināma pēc tās neoficiālā nosaukuma - Ziemeļkoreja. Šis valsts oficiālais nosaukums nekādi neatbilst patiesajiem dzīves apstākļiem šajā valstī, no demokrātijas valstī, faktiski, nav nekas palicis.

Ziemeļkorejā iedzīvotājiem nav pieejas internetam un reti kuriem ir mobilie sakari, tāpēc šīs valsts tiesībsargājošajām iestādēm ir samērā viegli kontrolēt tautas privāto dzīvi. Par slepenas informācijas izpaušanu ārvalsts iedzīvotājiem un pašiem ziemeļkorejiešiem var draudēt nāvessods. Īpaši uzmanīgiem ir jābūt ārvalstu iedzīvotājiem ceļojot uz Ziemeļkoreju, jo šis ceļotājs būs pastiprinātā valsts kontrolē. Piemēram, Ziemeļkorejas Augstākā tiesa 2016.gada martā piesprieda 15 gadus ilgu cietumsodu ASV studentam, tikai par to, ka viņš paņēma politisku plakātu no tikai personālam paredzētās zonas Phenjanas viesnīcā. Šis gadījums tikai lieku reizi pierāda to absurdi zemo cilvēktiesību līmeni šajā valstī.³

1 Александр Смыкалин "Перлюстрация корреспонденции и почтовая военная цензура в России и СССР" Глава I Изд-во Р. Асланова "Юридический центр Пресс" 2008

2 Kulturologia "5 шпионов, казнённых в СССР" - <http://www.kulturologia.ru/blogs/110114/19742/> (skatīts 18.03.2016)

3 Danny Cevallos 21.03.2016 "North Korea nightmare for American student's prank?" <http://edition.cnn.com/2016/03/18/opinions/american-student-hard-labor-north-korea-cevallos/> (skatīts 13.05.2016)

Ir svarīgi zināt to, kā cilvēki dzīvo apstākļos, kad ir pārmērīgi ierobežotas tiesības uz privāto dzīvi. Patiesi demokrātiskā valstī nedrīkst pieļaut situāciju, kad tiek masveidā un bez iemesla slepeni novēroti visi valsts iedzīvotāji. Ir jāapzinās robeža, kad tiesību uz privāto dzīvi ierobežošana vairs nav kā demokrātiskā bet gan autoritārā vai totalitārā valstī.

Pirmkārt, nedrīkst pieļaut situāciju, ka tiesībsargājošās iestādes masveidā pārbauda iedzīvotāju privātās sarunas, lai arī kādā formā šīs sarunas neizpaustos - sarakste internetā, sarunas pa telefonu vai sarakste pa pastu.

Otrkārt, ja tiek ierobežotas indivīda vai kādas noteiktas indivīdu grupas tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību, šiem ierobežojumiem ir jābūt nepieciešamiem, galvenokārt pašas valsts sabiedrības drošības un tās iedzīvotāju cilvēktiesību neaizskaramības vārdā.

Treškārt, tiesības uz privāto dzīvi nedrīkst ierobežot lai apspiestu politisko opozīciju un žurnālistus valstī, protams, vienmēr ir izņēmumi, bet nav attaisnojama godīgas politiskās konkurences apspiešana, kā arī vārda brīvības apspiešana.

Ceturtkārt, ja ir kādas konkrētas indivīdu grupas tiesību uz privāto dzīvi ierobežošana, piemēram, kādas konkrētas reliģijas vai politiskās kustības pārstāvju tiesību ierobežošana, ir jābūt noteiktam pamatotam, potenciālam demokrātiskas valsts apdraudējumam no šīs indivīdu grupas puses, piemēram - nekontrolējamas radikālo musulmaņu kopienas dažās Eiropas valstīs, vai kādu noteiktu ideoloģisko ekstrēmistu grupējumu biedrības.

Un pats galvenais, ir jābūt noteiktām starptautiskām cilvēktiesību likuma normām, kurām būtu jāpakļaujas visām demokrātiskām valstīm un kuras valstu indivīdi varētu aizstāvēt pārnacionālās tiesās, kuru spriedumi valstīm būtu jāpilda vai, vismaz, jāņem vērā.

2. Tiesību uz privāto dzīvi un drošības dienestu operatīvo darbību kolīzijas vēsture

Sava veida drošības dienesti jeb tā saucamie specdienesti bija pazīstami jau senajā Romā, tik liela impērija nevarētu ilgi pastāvēt, ja imperatoram nebūtu izveidota kāda kontroles sistēma pār savas impērijas etniski atšķirīgo tautu.

Daudzos vēsturiskos Romas impērijas avotos tiek pieminēta imperatoru personīgā gvarde - frumentāriji. Protams, šīs gvardes struktūra maz līdzinās mūsdienu drošības dienestu struktūrai, taču, spriežot pēc tā kādas funkcijas frumentāriji veica imperatora un visas Romas impērijas labā, tajā var saskatīt daudz ko līdzīgu. Frumentāriji laika gaitā evolucionēja no parastas militārās izlūkošanas brigādes līdz imperatoru personīgās gvardes, kura, viņa labā, kontrolēja tautu un tās pasta sūtījumus, izspiegoja aizdomīgus indivīdus, sekoja līdzī augsta ranga politiķu ikdienas gaitām, uzņēmās dažādas policejiskās un citas funkcijas, kuras, principā, pilda arī mūsdienu drošības dienesti.¹

Taču drošības dienesti mūsdienu izpratnē parādījās samērā nesen, pēc otrā pasaules kara, tieši tad kad pasaulē sākās lielās pārmaiņas cilvēces drošības jautājumos, tad kad valstu līderi saprata, ka jābūt lielākai kontrolei un informētībai, par to, kas notiek savā un citās valstīs.

Piemēram, vieni no vecākajiem drošības dienestiem ir Centrālā izlūkošanas pārvalde (turpmāk- CIP) un Mossad. *"CIP ir valdības institūcija, kuras galvenais uzdevums ir apkopot un analizēt informāciju par citās valstīs notiekošo, par ārvalstu organizācijām un iedzīvotāju darbību. CIP ir nozīmīgākā ASV izlūkošanas aģentūra. CIP ir izveidota 1947. gada 18. septembrī, tās galvenā mītne atrodas ASV galvaspilsētā Vašingtonā, Lendijā. Pašreizējais CIP direktors ir Džons Brenans."*²

Savukārt *"Mossad ir Izraēlas izlūkošanas dienests. Pēc savām funkcijām un uzdevumiem līdzinās ASV Centrālās izlūkošanas pārvaldei. Tiek uzskatīta par vienu no profesionālākajiem un spēcīgākajiem specdienestiem pasaulē. Tieši pakļauts Izraēlas premjerministram. Mossad tika nodibināts 1951. gada 1. aprīlī."*³

Gandrīz katrai valstij ir savi drošības dienesti, kuriem ir jāpilda noteiktas funkcijas, lai netiktu grauta valsts iekārta un netiktu apdraudēta valsts un tās sabiedrības drošība.

1 Елена Серебрякова 2003 "Разведка древнего мира" - http://nvo.ng.ru/spforces/2003-09-05/7_roma.html (skatīts 18.03.2016)

2 Vikipēdija "Centrālās izlūkošanas pārvalde" - https://lv.wikipedia.org/wiki/Centr%C4%81l%C4%81_izl%C5%ABko%C5%A1anas_p%C4%81rvalde (skatīts 18.03.2016)

3 Vikipēdija "Mossad" - <https://lv.wikipedia.org/wiki/Mossad> (skatīts 18.03.2016)

Jebkura drošības dienesta galvenais ierocis ir informācija. Bez informācijas tu nebūsi gatavs ienaidnieka darbībām, ja nebūsi gatavs ienaidnieka darbībām tu nebūsi arī gatavs karam, nebūsi gatavs karam - zaudēsi to. Informāciju var iegūt ar dažādām metodēm, viena no populārākajām šāda veida metodēm ir novērošana un noklausīšanās. Protams, ka šāda veida darbības no drošības dienestu puses gandrīz vienmēr būs veiktas slepeni, individuāli, pret kuru tiek veikta novērošana vai izsekošana, to nezinot.

Taču vai šāds informācijas iegūšanas veids ir ētisks? Diez vai kāds no mums vēlētos lai tos noslēpumus kurus mēs uzticam tikai tuvākajiem cilvēkiem uzzin arī kāds svešinieks. Vai arī vēl ļaunāk, noteikti neviens no mums nevēlētos lai mūs novērotu mūsu dzīves intīmajos momentos. Saskaņā ar Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk-ECK) astotā panta pirmo un otro punktu, *"Ikvienam ir tiesības uz savu privāto un ģimenes dzīvi, korespondences noslēpumu un dzīvokļa neaizskaramību. Valsts institūcijas nedrīkst traucēt nevienam baudīt šīs tiesības, izņemot gadījumos, kas paredzēti likumā un ir nepieciešami demokrātiskā sabiedrībā, lai aizstāvētu valsts un sabiedriskās drošības vai valsts ekonomiskās labklājības intereses, lai nepieļautu nekārtības vai noziegumus, lai aizsargātu veselību vai tikumību, vai lai aizstāvētu citu tiesības un brīvības."*¹

Lai nu kā, drošības dienesti pastāvēs vienmēr, kamēr pastāvēs tādi veidojumi kā valstis, līdz ar to arī vienmēr pastāvēs indivīdi, kuri būs neapmierināti ar to, kādā veidā drošības dienesti ierobežo viņu tiesības. Autors norāda uz to, ka personai kura ir iesaistījusies diskusijā par drošības dienestu pareizajām vai nepareizajām darbībām ir jāapzinās drošības dienestu darbības specifika, kā arī būtu vēlamas vismaz pamatzināšanas drošības dienestu darbības vēsturē un to mijiedarbība ar starptautiskajām tiesībām.

2.1 Drošības dienestu darbību un cilvēktiesību kolīzija 20.gs

Kā jau autors minēja iepriekš, par mūsdienu drošības dienestu parādīšanos tādā veidolā kādu mēs varam novērot šodien, varētu uzskatīt 20. gadsimta otro pusi, jeb tā saucamo pēckara periodu. Sākumā īsti nebija skaidrības, kāda tad īsti ir valstu drošības dienestu kompetence un kādas īsti funkcijas to darbiniekiem ir jāpilda. Ņemot vērā saspringto situāciju pasaulē, kā arī auksto karu, kurš jebkurā brīdī varēja pārvērsties īstajā karā, gandrīz katrs valsts savus drošības dienestus uzskatīja par tādiem, gandrīz kā ar likumu neierobežotiem veidojumiem, kuri var darīt visu to, kas viņiem ir nepieciešams, lai aizsargātu valsts intereses.

Par jebkādiem cilvēktiesību normu ievērošanas pasākumiem bija sarežģīti runāt ņemot vērā to, kā darbojas drošības dienestu darbinieku, kuri, pat dažās situācijās pārvērtās par sava veida soģiem tām personām, kuras valsts uzskatīja par nevēlamām, traucējošām vai izdarījušām noziegumu pret valsti un pret tās tautu.

1 "Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija" Latvijas Vēstnesis - <https://www.vestnesis.lv/ta/id/43859> (skatīts 20.03.2016)

Tiem kas ir pētījuši drošības dienestu veiktās starptautiskās operācijas 20.gs noteikti zina tādus precedentus kā, piemēram, bijušā nacista un kara noziedznieka Ādolfa Eihmana nolaupīšana, kuru veica Izraēlas drošības dienests Mossad. Uzzinot par to, kur slēpjas bijušais nacists un viens no Ādolfa Hitlera režīma lielākajām bendēm Ādolfs Eihmans, Izraēla nevarēja palaist garām tādu iespēju un sodīt vienu no lielākajiem ēbreju tautas pāridarītājiem. 1960. gadā Mossad operatīvie darbinieki ieradās Argentīnā, kur arī slēpās bēdīgi slavenais Ādolfs Eihmans. Ignorējot jebkādas starptautiskās tiesību normas, Mossad darbinieku burtiski uz ielas nolaupīja Ādolfu Eihmanu un turēja viņu ieslodzījumā savā villā Argentīnā, pēc tam, slepus izveda viņu no valsts uz Izraēlu, kur nodeva tiesai. Ādolfam Eihmanam tika piespriests nāvessods un 1962. gadā viņš tika pakārts. Uzreiz pēc šī incidenta, daudzas valstis nosodīja Izraēlas veiktās darbības un pilnīgu starptautisko tiesību normu ignorēšanu.¹

Vai arī Ukrainas nacionālista Stepana Banderas likvidācija ko veica toreizējais PSRS drošības dienests KGB. 1959. gada oktobrī Minhenē viens no KGB operatīvajiem darbiniekiem sagaidīja Stepanu Banderu pie viņa dzīvokļa kāpņu telpā, kur arī Stepanš tika nošauts, tā vienkārši, bez jebkādas tiesas lēmuma - likvidēts.²

Iepriekš minētais dod lasītājam skaidru vīziju par to, kādu darbības kursu izvēlējās drošības dienesti savu valstu interešu realizēšanai, skarbi un ignorējot jebkādas tiesiskās normas, protams, arī mūsdienās ir atsevišķi precedenti, kad dažādu valstu, retāk starptautiskie drošības dienesti, rīkojas kā viņiem labpatīk, taču ne tuvu tam, kas notika 20. gadsimtā, jo, pirmkārt, mūsdienās aktīvi darbojas Eiropas Cilvēktiesību tiesa (turpmāk arī – ECT), kura, gan savā veidā preventīvi iedarbojas uz drošības dienestu patvaļu, gan arī aktīvā veidā aizsargā indivīdu cilvēktiesības, taisot spriedumus balstoties uz indivīdu sniegtajiem pierādījumiem par cilvēktiesību pārkāpumiem.

Nav noslēpums, ka jebkuras valsts drošības dienests cenšas kontrolēt savu tautu, it īpaši tos indivīdus kuri biedrojas grupās, nav svarīgi kāds ir tās grupas izveides pamatmērķis, tas var būt saistīts ar ekonomisko izaugsmi, kopējo interešu realizēšanu, ticības biedru apvienību, vai ko citu, jebkurā gadījumā, cilvēku grupas vienmēr izraisīs drošības dienestu palielinātu interesi, it īpaši, ja šīs grupas būs iesaistītas kādu aizdomīgu darbību veikšanā, nerunājot jau par tām grupām, kas ir izveidotas ar mērķi veikt noziedzīgo, teroristisko vai antikonstitucionālo darbību, tādas cilvēku grupas automātiski nokļūst drošības dienestu pastiprinātā redzeslokā.

Vieni no labākajiem veidiem kā tad īsti kontrolēt šādas grupas vai aizdomīgus indivīdus ir, pirmkārt, sava aģenta iefiltrēšana grupā, otrkārt, kontrolējot telefonsarunas, saraksti un pasta sūtījumus. Ņemot vērā to, ka aģenta iefiltrēšana ir diezgan sarežģīts process un tiek pielietots tikai ārkārtas gadījumos, kad personu grupa tiešā veidā apdraud valsts drošību vai ir aizdomas par grupas iesaisti smagos kriminālnoziegos, lai izsektu aizdomīgos elementus, drošības dienesti 20. gadsimta otrajā pusē arvien biežāk savā operatīvajā darbībā sāka dot priekšroku mazāk riskantam izsekošanas veidam, proti, telefonsarunu, sarakstes un pasta sūtījumu slepenu novērošanu.

1 Александр Север "Моссад и другие спецслужбы Израиля" глава 18 "Похищение иностранных граждан" издание - ЛитРес: 09 августа 2011

2 Алексей Рудевич "5 самых громких операций КГБ за рубежом" <http://russian7.ru/post/5-samykh-gromkikh-operacij-kgb-za-rubezhom/full/> (skatīts 24.03.2016)

Gadījumā kad, piemēram, grupā tiek iefiltrēts aģents, kuram ir uzdevums tēlot grupas locekli, lai pārējie grupas biedri dalītos ar viņu svarīgā informācijā par grupas turpmākiem uzdevumiem, diez vai to varētu traktēt kā tiesību uz privāto dzīvi ierobežojumu, atšķirībā no tā, kad, tiek noklausītas šīs grupas biedru privātās sarunas, piemēram, sarunas ar ģimenes locekļiem. Pirmajā gadījumā diez vai kāds no grupas locekļiem tik ļoti uzticēsies iefiltrētajam aģentam, ka stāstīs par visiem saviem dzīves privātajiem intīmajiem momentiem, atšķirībā no otra gadījuma, kad tiek noklausītas šī grupas biedra sarunas. Kad mēs runājam ar kādu pa telefonu, mēs diez vai aizdomājamies par to, ka to varētu dzirdēt kāds svešais cilvēks, tāpēc arī mierīgi runājam par tādām tēmām par kurām mēs nekad nerunātu ar svešiniekiem, jo šī saruna pēc mūsu domām ir tikai starp mums un otru cilvēku ar kuru runājam.

Kaut arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa tika izveidota jau 1959. gadā, pirmais spriedums, kas skar Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas, astoto pantu, tieši telefonsarunu, sarakstes un pasta sūtījumu konfidencialitātes neaizskaramības kontekstā ir 1978.gada 6.septembra spriedums lietā –*“Klass un citi pret Vāciju.”*¹

Lietas būtība ir sekojoša, prasītāji apgalvoja, ka vairāki Vācijas tiesību akti, kas atļāva slepus uzraudzīt indivīdu pastu un noklausīties telefonsarunas, pārkāpa ECK astoto pantu, konkrēti tāpēc, ka prasītāju Klassu neinformēja par to, ka viņš tika slepus noklausīts un tika pārbaudīts viņa pasts, līdz ar to viņš nevarēja vērsties tiesā pēc minēto darbību beigām un pārbaudīt vai visas veiktās novērošanas darbības bija veiktas saskaņā ar likumu.

Tiesa secināja, ka kaut arī ECK astotais pants tieši neparedz aizliegumu noklausīties telefonsarunas un citas novērošanas darbības, taču tas būtu uzskatāms kā viens no tiesību uz privātās dzīves neaizskaramības pamatelementiem.

Tā pat arī tiesa izsprieda to, ka valsts drošības dienesti, iejaucoties indivīdu privātajā dzīvē, ierobežo tās tiesības, kuras paredz ECK astotais pants. Taču, ņemot vērā to, ka Vācijas drošības dienesti veicot Klasa novērošanu visu darīja saskaņā ar legītimiem Vācijas tiesību aktiem, kā arī pastāvēja attaisnojoši iemesli indivīda novērošanai, proti, lai aizsargātu demokrātiskas valsts intereses, Vācijas drošības dienestu tiesību uz privāto dzīvi ierobežošana bija attaisnojama.

ECK astotā panta otrā daļa – *“Valsts institūcijas nedrīkst traucēt nevienam baudīt šīs tiesības, izņemot gadījumos, kas paredzēti likumā un ir nepieciešami demokrātiskā sabiedrībā, lai aizstāvētu valsts un sabiedriskās drošības vai valsts ekonomiskās labklājības intereses, lai nepieļautu nekārtības vai noziegumus, lai aizsargātu veselību vai tikumību, vai lai aizstāvētu citu tiesības un brīvības.”*²

Tiesai atlika tikai izspriest to, vai valsts drošības dienestiem ir pienākums informēt slepus novērojamo personu par to, ka tā tika novērota, pēc tam kad tiek pārtrauktas minētās darbības pret to.

1 ECT 1978. gada 6. septembra spriedums lietā Klass un citi pret Vāciju

2 "Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija" Latvijas Vēstnesis - <https://www.vestnesis.lv/ta/id/43859-cilveka-tiesibu-un-pamatbrivibu-aizsardzibas-konvencija> (skatīts 20.03.2016)

Tiesa nosprieda, ka operatīvā darbība drošības dienestu darbā ir sarežģīts process, kurš var ievilkties vairāku gadu garumā un tai personai, pret kuru pārtrauca slepeno novērošanu, šī slepenā novērošana var tikt atjaunota, ja tam ir pietiekami būtiski iemesli. Ja persona jau tika informēta pirmajā reizē par to, ka, piemēram, tās telefonsarunas tika noklausītas, tad, loģiski, ka persona vairs neizpaudīs nekādu drošības dienestus interesējošo informāciju, ja būs nepieciešamība noklausīties šo personu otro vai trešo reizi.¹

Tiesa nesaskatīja nekādus neattaisnojamus ECK astotā panta pārkāpumus no Vācijas puses, līdz ar to, pirmais Eiropas Cilvēktiesības tiesas spriedums par drošības dienestu iejaukšanos indivīdu privātajā dzīvē bija beidzies par labu drošības dienestiem un valsts drošībai.²

Dotajā tiesas procesā, kas attiecas tieši uz pieteicēja apgalvojumu par ECK astotā panta pārkāpumu, autors pilnībā piekrīt tiesas viedoklim, proti, valsts drošība un demokrātiskās valsts vērtības ir krietni svarīgākas par indivīda tiesībām uz privāto dzīvi, ja ir tiešām pamatotas bažas par iejaukšanos viņa privātajā dzīvē un ja visa procedūra notiek likuma ietvaros bez jebkādas patvaļas no drošības dienestu puses.

Autors uzskata, ka ir krietni svarīgākas cilvēktiesības, piemēram, tiesības uz dzīvību, kuras ierobežot var tikai galējas nepieciešamības gadījumos, vai spīdzināšanas aizliegums, kuru nekādā gadījumā nevar ierobežot. Tiesības uz privāto dzīvi nav no tām cilvēktiesībām, kuras būtu primāras salīdzinot ar valsts drošību, vai demokrātijas neaizskaramību valstī, nerunājot jau par sabiedrības veselības un dzīvības neaizskaramību.

Lai arī kādi nepatīkami precedenti ir notikuši drošības dienestu darbībā, tomēr sabiedrībai ir jāsaprot, ka šie dienesti strādā, pirmkārt, tādēļ, lai nodrošinātu sabiedrības drošību un demokrātiskas valsts interešu neaizskaramību, tie nav kaut kādi pusnoziedzīgie sindikāti, kuri meklē kaut kādu savu izdevību darot savas darbības.

Kaut arī lielākā daļa cilvēku to saprot, tomēr joprojām sabiedrībā ir personas kas neizprot drošības dienestu darbību un viņiem liekas ka tie tikai aizstāv valdību un ierēdņus, bet parastie valsts iedzīvotāji neietilpst šajā aizstāvāmo kategorijā.

Atgriežoties pie izskatītā tiesas procesa, autors uzskata, ka ir ļoti svarīgi, ka iznākums bija tieši tāds. Tiesa objektīvi un adekvāti izvērtēja konkrēto gadījumu un ienesa Eiropas tiesību doktrīnā izpratni par to, kā drošības dienestiem ir jāstrādā tajos gadījumos, kad runa ir par slepeno izsekošanu un novērošanu.

1 СМИ о правах человека "Класс (Klass) и другие против Федеративной Республики Германии, Судебное решение от 6 сентября 1978 г., Краткое неофициальное изложение обстоятельств дела"
-<http://www.echr.ru/documents/doc/2461406/2461406.htm> (skatīts 26.03.2016)

2 ECT 1978. gada 6. septembra spriedums lietā Klass un citi pret Vāciju

2.2 Drošības dienestu darbību un cilvēktiesību kolīzija 21.gs

Ar laiku drošības dienestu noklausīšanās un novērošanas metodes un tehnika attīstās, taču arī noziedzīgie un antikonstitucionālie subjekti savā noziedzīgajā darbībā izmanto arvien jaunākas un līdz šim nezināmas metodes un shēmas, tieši tādēļ, lai veiksmīgi organizētu savas darbības, drošības dienestiem jābūt vienu soli uz priekšu. Lai arī cik loģisks būtu šāds apgalvojums, joprojām daudzi cilvēki to nesaprot vai nevēlas saprast, līdz ar to, dažiem indivīdiem ir uzskats, ka drošības dienestu attīstīšanās elements nekādā gadījumā nav nekas pozitīvs, jo valsts arvien vairāk sāk kontrolēt savus iedzīvotājus, tajā pat laikā šādi indivīdi ar šausmām var novērot to, ar kādu biedējošu tendenci pieaug teroraktu skaits visā pasaulē un neredz tajā visā kopsakarību, kādēļ tad īsti drošības dienesti attīsta savu operatīvo darbību.

21. gadsimts priekš drošības dienestiem visā pasaulē sākās diezgan sarežģīti, galvenais pasaules drauds šajā gadsimtā vairs nebija tik daudz kara draudi, bet gan terorisma draudi, un tieši terorisma draudi galvenokārt ir jānovērš drošības dienestiem.

Liels šoks priekš ASV bija bēdīgi slavenie notikumi 2001. gada 11. septembrī *"2001. gada 11. septembra uzbrukums ASV bija četri teroristu uzbrukumi Ņujorkā, Ārlingtonas apgabalā un Šenksvilas apkārtnē, ASV, ko paveica islāmistu teroristu organizācija Al-Qaeda 2001. gada 11. septembrī. Šajā uzbrukumā kopumā gāja bojā gandrīz 3000 cilvēku, tika izdarīti 10 miljardus ASV dolāru vērti bojājumi."*¹ Tas bija pats smagākais teroristu uzbrukums pasaules vēsturē un tas bija veikts visai demokrātiskajai pasaules iekārtai, teroristi skaidri un gaiši deva saprast, ka viņi var organizēt masveida uzbrukumus pat tādām lielvalstīm kā ASV un ka ar viņiem ir jārēķinās. Šis ir tas datums kas mainīja ASV uz visiem laikiem.

Mūsu kaimiņvalsts Krievija arī izcēlās ar smagiem teroraktiem 20. gadsimta beigās un 21. gadsimta sākumā. Pārsvārā tos organizēja čečenu teroristi, ņemot vērā to, ka karu Čečenijā tie uzvarēt nevarēja, līdz ar to, ķērās pie citām metodēm kā gūt panākumus karā ar Krieviju. Kā vienu no smagākajiem un skaļākajiem teroraktiem Krievijā 21. gadsimtā var minēt 2002.gada 22.oktobra, teātra ieņemšanu Maskavā, ko veica čečenu teroristi. Kā jau iepriekš minēts, līdz tam Krievijā arī bija daudz teroraktu, taču šāds šausmīgs uzbrukums no teroristu puses pašā Krievijas sirdī vēl nebija pieredzēts, diemžēl šis terorakts laupīja dzīvības 130 cilvēkiem.²

Protams, ir daudz spekulāciju un teoriju par to, ka daudzi terorakti ir mākslīgi radīti, proti, kādi konkrēti politiskie spēki valstī, savu mērķu vadīti, paši organizē šos uzbrukumus tā, lai par vainīgo pataisīt kādu, ko ir izdevīgi par tādu pataisīt, taču pierādījumu tam nav, tādēļ autors uzskata ka nebūtu lietderīgi izskatīt šādus apgalvojumus tuvāk.

1 Vikipēdija "2001. gada 11. septembra uzbrukums ASV"

https://lv.wikipedia.org/wiki/2001._gada_11._septembra_uzbrukums_ASV#Terora_akta_.C4.ABstenot.C4.81ji (skatīts 30.03.2016)

2 Vikipēdija "Теракт на Дубровке" https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A2%D0%B5%D1%80%D0%B0%D0%BA%D1%82_%D0%BD%D0%B0_%D0%94%D1%83%D0%B1%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%BA%D0%B5 (skatīts 30.03.2016)

21. gadsimts pārsteidza drošības dienestus nesagatavotus tik izplānotām teroristu operācijām un parādīja to, ka tiem ir nopietns informācijas deficīts šajā jautājumā.

21. gadsimts no 20. būtiski atšķiras, ar to, ka ir parādījies tāds globāls fenomens kā internets. Internets, bez šaubām ir devis cilvēcei ļoti daudz ko labu, taču katrai medaļai ir arī otra puse. Drošības dienesti ir tie, kas zina šīs medaļas otro pusi labāk kā jebkurš cits. Internetā persona var atrast informāciju par jebko, sākot no tā, kā izveidot paštaisītu ieroci, līdz pat sprāgstvielu izgatavošanas pamācībai un informācijai par to, kas ir nepieciešams terorakta veikšanai.

Nav brīnums, ka internets ātri vien palika par dažādu radikāli noskaņotu grupu galveno informācijas apmaiņas avotu, sākot no labējo ekstrēmistu organizācijām līdz radikālā islāma piekritējiem, kā arī par iespaidīgu savas ideoloģijas propogandas ieroci.

Piemēram, Krievijā tieši 20. gadsimta beigās un 21. gadsimta sākumā ļoti strauji sāka attīstīties nacionālistiskie un rasistiskie grupējumi, kuri veica dažādus noziegumus pret imigrantiem, tūristiem un cilvēkiem ar citu ādas krāsu. Viens no galvenajiem iemesliem, kādēļ tad notika tāds straujš šo grupējumu popularitātes kāpums, ir propoganda, kuru aktīvi izvērša šo grupējumu biedri internetā, cerot iegūt arvien vairāk cilvēku savās rindās un tas viņiem sekmīgi izdevās.¹

Bez šaubām, valstij ir jākontrolē to, kas notiek tās interneta segmentā, savādāk sekas var būt negatīvas, ņemot vērā to, ka pieeja internetam 21. gadsimtā ir gandrīz katram attīstītais valsts pilsonim un ņemot vērā to, cik ļoti cilvēkus piesaista dažādas radikālas idejas un cik tās ātri izplatās, it īpaši jauniešu vidū. No tā visa izriet ļoti bīstama kombinācija – radikālas idejas un liels jauniešu īpatsvars, kuriem ir pieeja šo radikālo ideju propogandai internetā.

Taču cik tad lielai kontrolei var pakļaut interneta lietotājus un tajā pat laikā neaizskart viņu tiesības uz privāto dzīvi, ko mums garantē ECK astotais pants? Bez šaubām, ja ir pamatotas aizdomas par to, ka indivīds plāno veikt teroraktu vai arī kādu noziegumu pret valsti un tās iedzīvotājiem, drošības dienestiem noteikti būtu jāseko šā indivīda gaitām internetā, kā arī pārlasīt viņa privāto saraksti, ar mērķi noskaidrot viņa rīcības plānu un turpmākās darbības. Bet vai būtu pareizi pakļaut interneta lietotājus kādiem kontroles pasākumiem no drošības dienestu puses, ja šādi lietotāji nav devuši tam nekādu iemeslu?

Vairs nav nekāds noslēpums, ka drošības dienesti arvien aktīvāk sāk kontrolēt interneta vidi, piemērus ilgi nav jāmeklē. Kurš gan zina labāk par to, kā drošības dienesti kontrolē cilvēkus internetā kā paši drošības dienestu darbinieki?

Ļoti lielu starptautisko rezonansi šajā jautājumā izraisīja Edvards Džozefs Snoudens - bijušais ASV Centrālās izlūkošanas pārvaldes un Nacionālās drošības aģentūras darbinieks.

¹ Vikipēdija "НС-скинхеды" <https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9D%D0%A1-%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%BD%D1%85%D0%B5%D0%B4%D1%8B> (skatīts 30.03.2016)

*"2013. gada jūnija sākumā Snoudens nodeva laikrakstiem The Guardian un The Washington Post slepenu informāciju par ASV izlūkdienestu izmantotajām datu iegūšanas programmām, tostarp masveida telefonsarunu noklausīšanos un personas izsekošanu globālajā tīmeklī, analizējot videomateriālus, fotogrāfijas un e-pastus."*¹

Snoudens atklāja pasaulei ļoti būtisku un slepenu informāciju, protams, reti kuram bija ilūzija par to, ka drošības dienesti neveic nekādas darbības, lai būtu iespējama savas valsts iedzīvotāju noklausīšanās un izsekošana, taču arī reti kurš varētu padomāt to, ka šī noklausīšanās un novērošana ir tik masveidīga.

Snoudens arī atklāja to, ka mūsdienās viedtelefona lietotājiem nav nekādu garantiju, ka viņus kāds nenoklausās, vai pat neuzņem video vai bildes caur kameru telefonā.

*"Britu izlūki var slepeni ierakstīt viedtelefonu lietotāju sarunas un uzņemt viņu fotoattēlus, sacīja Snoudens. Lielbritānijas Valdības komunikāciju štābs (GCHQ) izmantojis vairākus pārtveršanas instrumentus, kas pazīstami kā «Smurf Suite» («smurfu komplekts»). «Viņi grib, lai jūsu telefons piederētu viņiem, nevis jums,» BBC pārraidei «Panorama» sacīja Snoudens. Pienākot teksta īsziņām, kuras GCHQ izmanto, lai slepeni piekļūtu mobilajam telefonam, neatskan nekāds signāls. «Kad jūsu telefons tās saņem, tās no jums ir slēptas. Tās neparādās. Jūs par to maksājat, bet telefons pieder tiem, kas kontrolē programmatūru,» skaidroja Snoudens."*²

Ko var secināt no tā ko mums ir atklājis Snoudens, ja, protams, viss ko viņš saka ir patiesība? Pirmkārt, 21. gadsimtā drošības dienesti arvien vairāk attīsta savas prasmes un tehnoloģijas izsekošanā un noklausīšanās jomās, otrkārt, spēj izspiegot jebkuru personu, kura kaut cik lieto mūsdienas tehnoloģijas (viedtelefonus, datorus utt.).³

Bet vai ir kādas garantijas, ka drošības dienestu darbinieki šādus darba resursus neizmanto ļaunprātīgos nolūkos, piemēram, savām personiskajām vajadzībām?

*"Britu izdevums „Guardian” atklājis principus, kā darbojas ASV Nacionālās drošības aģentūras (NDA) slepenā programma „XKeyscore”, kurā var izsekot jebkuru internetlietotāju. Šo informāciju medijam piegādājis Maskavā patvēries bijušais CIP darbinieks Edvards Snoudens...Programma „XKeyscore”, raksta britu medijs, dod iespēju izsekot „praktiski visu, ko parasts lietotājs dara internetā”, ieskaitot e-pasta satura lasīšanu, interneta vietņu apmeklējumu, uzzināt, ko cilvēks meklējis internetā un visus personas datus."*⁴

1 Vikipēdija "Edvards Snoudens" https://lv.wikipedia.org/wiki/Edvards_Snoudens (skatīts 30.03.2016)

2 LETA-DW 2015. gada 6. oktobrī 12:39 "Snoudens: Britu izlūkdienests uzlauž tālrunus ar īsziņām" http://www.tvnet.lv/tehnologijas/nozares_jaunumi/578792-snoudens_britu_izlukdienests_uzlauz_talrunus_ar_izsinam (skatīts 30.03.2016)

3 Glenn Greenwald May 13th 2014 "No Place to Hide: Edward Snowden, the NSA, and the U.S. Surveillance State" Chapter 1 "Contact" Metropolitan Books/Henry Holt (NY)

4 1.augusts 2013 08:33 "Medijs atklāj ASV globālās izsekošanas programmas darbības principus" <http://www.irlv.lv/2013/8/1/medijs-atklaj-asv-globalas-izsekosanas-programmas-darbibas-principus> (skatīts - 30.03.2016)

“Nozīmīgi, ka šī programma izmanto izlūkošanas datus, ko saņem no tīkla DNI, turklāt, lai iegūtu informāciju, nav nepieciešama ne tiesas atļauja, ne arī NDA atļauja. Kā raksta medijs, "Xkeyscore" dod, ja ne likumīgu, tad tehnoloģisku iespēju bez ordera elektroniski izsekot ASV pilsoņus, ņemot vērā, ka analītiķim ir zināma šo cilvēku indentificējoša informācija, piemēram, datora IP adrese vai e-pasta adrese.”¹

Ņemot vērā visu iepriekš minēto, ir skaidrs, ka 21. gadsimtā drošības dienesti arvien vairāk un vairāk kontrolē iedzīvotājus, lai nu kā, tam ir gan savi plusi gan mīnusi, drošības nekad nevar būt par maz, bet arī ignorēt cilvēktiesības dēļ drošības apsvērumiem nedrīkst.

1 1.augusts 2013 08:33 "Medijs atklāj ASV globālās izsekošanas programmas darbības principus"
<http://www.irlv.lv/2013/8/1/medijs-atklaj-asv-globalas-izsekšanas-programmas-darbibas-principus> (skatīts - 30.03.2016)

3. Mūsdienu aktuālākie tiesību uz privāto dzīvi pārkāpumi drošības dienestu operatīvajā darbā

Sākot no 20. gadsimta līdz pat mūsdienām, drošības dienesti aktīvi turpina noklausīties atsevišķu indivīdu telefonsarunas. Ja var ticēt tam, ko ir izstāstījis Edvards Snoudens par mūsdienu drošības dienestu progresu šajā jautājumā, proti, drošības dienesti pat var uzņemt bildes un video no cilvēku viedtālruniem, tiem neko nezinot, tad situācija var būt diezgan satraucoša, it īpaši priekš augsta ranga politiķiem vai citām personām, kuras var viegli diskreditēt publikas priekšā, ja viņu privātā informācija vai fotogrāfijas nonāktu sabiedrības atklātībā.

Protams, ka gandrīz jebkuras valsts likumdošana norāda uz to, ka drošības dienestiem vienmēr ir jāziņo par kāda indivīda noklausīšanos vai jāprasa noklausīšanās atļauja likumā noteiktām struktūrām.

Saskaņā ar Latvijas Republikas Operatīvās darbības likuma 7.panta 4.punktu *"Operatīvā korespondences kontrole, operatīvā personas paustās vai uzglabātās informācijas satura iegūšana no tehniskajiem līdzekļiem, operatīvā nepublisku sarunu slepena noklausīšanās (arī pa tālruni, ar elektroniskajiem un cita veida sakaru līdzekļiem), operatīvā publiski nepieejamas vietas videonovērošana un operatīvā iekļūšana veicama tikai sevišķajā veidā un ar Augstākās tiesas priekšsēdētāja vai viņa īpaši pilnvarota Augstākās tiesas tiesneša akceptu. Atļauju veikt šos operatīvās darbības pasākumus var izsniegt uz laiku līdz trim mēnešiem un pamatotas nepieciešamības gadījumā to var pagarināt, taču tikai uz to laiku, kamēr attiecībā uz personu tiek veikta operatīvā izstrāde."*¹

Apskatot situāciju optimistiski - drošības dienestiem ir noteiktas likuma normas, kuras ir jāievēro veicot operatīvo darbību un neviens darbinieks nedrīkst rīkoties patvaļīgi un izmantot dienesta stāvokli ļaunprātīgos nolūkos.

Taču ir jābūt reālistiem un jāanalizē problēmu no reālista viedokļa, pasaulē netrūkst negodprātīgu cilvēku un būtu muļķīgi domāt, ka drošības dienestos visi darbinieki ir godīgi cilvēki un nekad pat neiedomātos izmantot savu dienesta stāvokli savam labumam.

Protams, neskatoties uz to, ka var notikt šāda situācija, drošības dienestiem ir jābūt pieejamiem līdzekļiem, lai varētu izspiegot atsevišķus valsti un drošību apdraudošus indivīdus, tā pat kā karavīriem ir jābūt pieejamiem ieročiem, lai aizstāvētu savu valsti, neskatoties uz to, ka nevar izslēgt iespēju, ka kāds no šiem karavīriem pielietos šo ieroci ļaunprātīgos nolūkos.

1 Latvijas Republikas Operatīvās darbības likums - <http://likumi.lv/doc.php?id=57573> (skatīts 31.03.2016)

3.1 Mobilo ierīču izsekošana un noklausīšanās

Lietā Nr. 35623/05 "*Uzuns pret Vāciju*"¹, kuru izskatīja Eiropas Cilvēktiesību tiesa, savā 2010.gada 2. septembra spriedumā norādīja uz to, ka, slepeni iegūtā informācija par individu ar globālās pozicionēšanas sistēmas palīdzību arī ir uzskatāma par ECK 8. panta pārkāpumu. Proti, pat neskatoties uz to, ka sūdzības iesniedzējs tika atzīts par vainīgu un viņam tika piespriests 13 gadu cietumsods par teroraktu veikšanu, pat šādiem indivīdiem par labu darbojas ECK 8. pantā paredzētās tiesības. Eiropas Cilvēktiesību tiesa, protams, atzina to, ka šajā gadījumā ECK 8. panta tiesību ierobežojumam bija pietiekami pamatoti iemesli. Līdz ar to, var secināt, ka ja ir pietiekami iemesli tam, ka indivīds ir pastrādājis noziegumu vai grasās to darīt, ir pieļaujama iejaukšanās šāda indivīda privātajā dzīvē.²

Lietā "*Romāns Zaharovs pret Krieviju*"³, kuru Eiropas Cilvēktiesību tiesa izsprieda pavisam nesen - 2015. gada 4. decembrī, tika detalizēti izskatīti vairāki problēmjautājumi telefonsarunu noklausīšanās kontekstā, proti, vai Krievijas drošības dienestu telefonsarunu noklausīšanās programmas, kuras viņi liek uzstādīt mobilo sakaru operatoriem, ir drošas un vai tās nevar tikt izmantotas ļaunprātīgos nolūkos, ņemot vērā to, ka ar to palīdzību, faktiski, var izspiegot jebkuru personu un Krievijas likumdošanā nav adekvātu tiesību normu, kas regulētu šo noklausīšanās programmu likumisku izmantošanu. Vai Krievijas likums paredz pietiekami skaidras tiesību normas, kuras būtu izpildāmas gadījumā, ja šī indivīda noklausīšanās ir jāpārtrauc un kādos gadījumos tā būtu pārtraucama. Vai ir pietiekami adekvātas tiesību normas, kas paredzētu kādu augstāk stāvošu institūtu uzraudzību pār lietu, kad tiek veikta indivīda noklausīšanās. Vai ir pietiekami skaidri likumā aprakstītas situācijas, kad vispār ir veicamas noklausīšanās darbības. Kā arī, vai nacionālajā līmenī ir pietiekami adekvāts tiesiskais mehānisms, lai indivīds spētu aizsargāt savas tiesības, kad viņš ticis noklausīts, vai arī viņam ir pamatotas aizdomas par slepenas noklausīšanās faktu.

Romāns Zaharovs vērsās tiesā, ņemot vērā to, ka pēc viņa domām tika pārkāptas tiesības ko paredz ECK astotais pants, kaut arī viņš nevarēja pierādīt to, ka drošības dienesti viņu ir slepeni noklausījušies, viņam par to bija pamatotas aizdomas. Dotajā gadījumā tiesa pieņēma Zaharova iesniegumu, jo, pirmkārt, konstatēja to, ka Krievijas likumdošana neparedz pietiekami efektīvas pārsūdzības metodes tam indivīdam, kuru ir slepeni noklausījušies, kā arī tas fakts, ka Krievijas likums neparedz nekādu informācijas sniegšanu personai par tās slepenu noklausīšanos, līdz ar to tiesa nolēma skatīt nevis konkrēti Romāna Zaharova noklausīšanās faktu, bet gan Krievijas likumus, kuri, pēc tiesas uzskata, neparedz pietiekami demokrātisku aizstāvības mehānismu personai, kuras telefonsarunas varētu būt slepeni noklausītas.

1 ECT 2010. gada 2. septembra spriedums lietā Uzuns pret Vāciju

2 April 2016 European Court of Human Rights Factsheet – Personal data protection

3 ECT 2015. gada 4. decembra spriedums lietā Romāns Zaharovs pret Krieviju

Dotajā gadījumā, tiesa konstatēja, ka, protams, šāda veida slepenai telefonsarunu noklausīšanai ir pamatots un tiesisks mērķis, proti, aizstāvēt valsts nacionālo drošību, novērst noziegumus, kā arī aizstāvēt valsts iedzīvotājus no iespējamajiem apdraudējumiem. Tomēr pastāv risks, ka slepenas novērošanas metodes var vājināt vai iznīcināt demokrātisko iekārtu valstī, aizbildinoties ar tās aizstāvēšanu. Tāpēc ir jābūt noteiktiem likumiem un mehānismiem, lai nebūtu nekādu iespēju, ka slepenu novērošanu var veikt ļaunprātīgos nolūkos, kā arī, lai šāda novērošana tiktu izmantota vienīgi tad, kad pastāv viens no iepriekš minētiem demokrātiskas valsts iekārtas apdraudējumiem.

Tiesa atzina, ka Krievijas likumam ir atsevišķi aizsardzības mehānismi pret novērošanas ļaunprātīgu izmantošanu, taču tie nav pietiekami efektīvi. Nav pietiekami skaidri formulēts, kad ir iespējama šādas noklausīšanās izmantošana, kādos gadījumos šāda noklausīšanās būtu pārtraucama un noklausīšanās rezultātā iegūtā informācija iznīcināta. Slepenas novērošanas atļaujas izdošanas procedūra nesniedz pietiekamas garantijas tam, ka šāda atļauja tiek izsniegta vienīgi tad, kad šāda noklausīšanās ir tiesiski pamatota un nepieciešama. Slepenas noklausīšanās uzraudzība operatīvajā darbībā, lai visa procedūra notiek likumiski, nav efektīva. Nav efektīva slepenas noklausīšanās fakta pārsūdzības mehānisms. Tiesa sevišķi norādīja uz to, ka pārsūdzības mehānisms nav efektīvs, galvenokārt tāpēc, ka to var izmantot tikai indivīdi, kas var pierādīt slepenas noklausīšanās faktu, ņemot vērā to, ka nepastāv nekādas paziņošanas sistēmas par slepenu noklausīšanos, kā arī indivīdam nav iespējas pieprasīt informāciju par viņa iespējamu noklausīšanos, iegūt šādus pierādījumus ir praktiski neiespējami.

Līdzīgu spriedumu Eiropas Cilvēktiesību tiesa pieņēma 2016. gada 12. janvārī lietā "*Szabo un Vissy pret Ungāriju*"¹, norādot uz to, ka Ungārija nav pietiekami skaidri formulējusi nacionālajā likumā, kādos gadījumos ir iespējama slepena iedzīvotāju izsekošana, jo Ungārijas drošības dienesti, faktiski, var bez jebkāda pamatojuma neierobežoti veikt slepenu operatīvo darbību pret jebkuru personu.

Jebkurš cilvēks, kurš sevi uzskata par demokrātijas kā valsts iekārtas piekritēju, viennozīmīgi piekritīs tiesas viedoklim par to, ka ir jābūt noteiktai tiesiskai kontrolei šādā svarīgā jautājumā kā slepena personas novērošana.

Taču realizēt šādu tiesisku kontroli ir daudz grūtāk praksē, nekā runāt par to teorētiski. Piemēram, runājot par tiesas secinājumiem, ka indivīdam nav pietiekami efektīva mehānisms viņa noklausīšanās fakta pārsūdzībai, jo indivīdam praktiski nav iespējas uzzināt, vai viņš ir ticis noklausīts no drošības dienestu puses, ir grūti iedomāties kādu noteiktu risinājumu, lai mehānisms efektīvi darbotos, tajā pat laikā, lai drošības dienestiem būtu tālāka iespēja veikt slepenas operatīvas darbības pret šādu personu, kura jau zina, ka ir tikusi novērota, ja tas ir nepieciešams.

1 ECT 2016. gada 12. janvāra spriedums lietā Szabo un Vissy pret Ungāriju

Tiesas spriedums Romāna Zaharova lietā, šajā jautājumā, nonāk pretrunā ar iepriekš apskatīto 1978. gada 6. septembra Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumu lietā "*Klass un citi pret Vāciju*"¹, kad tiesa nosprieda, ka valstij nav obligāti jāinformē persona par tās noklausīšanās faktu, pēc tā kad tā tikusi noklausīta. Protams, ka judikatūra ar laiku mainās, taču ir jāsaprot, ka šajā jautājumā nav vienas taisnības un ne vienmēr ir pieļaujama noslēpumu atklāšana.

Drošības dienestu darbība lielā mērā ir atkarīga no iespējas darboties slepeni, ja personai tiek darīts zināms fakts, ka tā ir tikusi noklausīta, līdz ar tāda fakta atklāšanu, šai personai var arī tikt atklātas lietas, kuras viņai nebūtu jāzina.

Kā saglabāt visus drošības dienestu operatīvās darbības noslēpumus, atklājot noklausīšanās faktu un vai vispār varēs dabūt kādu slepenu informāciju slepenas novērošanas ceļā no personas, kurai atklāts, ka tā ir noklausīta iepriekš, ja būs kādreiz tāda vajadzība atkārtot slepenu novērošanu pret šo personu? Vai tai jau šai personai būs zināmas visas nianse, kā notiek šāda veida darbības un no novērošanas vairs nebūs jēga?

Problēmjaautājums ir diezgan būtisks, jo no vienas puses mums ir neatņemama jebkura demokrātiskas valsts pilsoņa tiesība uz pārsūdzību, bet no otras puses, ir noteikti aspekti, kas ne vienmēr ļauj šai personai baudīt šīs tiesības, valsts noslēpumu drošības un turpmākās efektīvas operatīvās darbības nodrošināšanai. Kāds tad varētu būt risinājums?

Autoraprāt, katrā valstī ir jābūt noteiktai komisijai, kura izskatītu katru slepenas novērošanas lietu atsevišķi, kura, pirmkārt, pārbaudītu visus aspektus un darbības, ko veica tiesībsargājošās iestādes, veicot slepenu novērošanu, otrkārt, izdotu atļauju tiesībsargājošām iestādēm veikt šādu novērošanu, pirms tam rūpīgi izvērtējot vai tam ir tiesisks pamats un treškārt, kas ir pats būtiskākais, izvērtētu, vai pēc slepenas novērošanas atļaujas termiņa beigām, būtu pagarināma šāda atļauja vai nē un ja gadījumā atļauju nepagarina, vai ir jāziņo personai vai personām par to, ka ir bijis to slepenas novērošanas fakts.

Komisijai būtu rūpīgi jāizvērtē visi par un pret, vai atklājot novērošanas faktu, netiktu apdraudēta iespējamā turpmākā operatīvā darbība pret šo personu, vai šai personai varētu uzticēt noteiktus operatīvās darbības noslēpumus, ja būtu nepieciešamība tos izpaust un vai tas kaut kādā veidā neapdraudētu tiesībsargājošo dienestu darbinieku anonimitāti, kā arī citus nozīmīgus aspektus.

Protams, neskatoties pat uz šādas komisijas izveidi, tik un tā būs arī neapmierinātie ar komisijas lēmumiem, bet, tas pagaidām ir optimālākais variants, kā varētu risināt šo problēmjaautājumu.

Demokrātiskā valstī ir jābūt noteiktām institūcijām, kas veic uzraudzību pār svarīgākajiem valsts iestāžu darbību aspektiem. Un tik svarīgā aspektā kā slepena operatīva darbība, noteikti, drošības dienesti būtu pakļaujami kādas speciālas institūcijas uzraudzībai.

1 ECT 1978. gada 6. septembra spriedums lietā *Klass un citi pret Vāciju*

Operatīvo darbību komisijas viennozīmīgi palīdzētu efektīvāk risināt strīdīgas situācijas šajā aspektā, lieki neiejaucot tiesas. Izskatīsim Eiropas Cilvēktiesību tiesas 21. jūlijā spriedumu lietā "*Meimanis pret Latviju*"¹, lai detalizētāk izvērtēt šādas komisijas plusus un iespējamus mīnus.

*"Eiropas Cilvēktiesību tiesa (Tiesa) 21. jūlijā pasludināja spriedumu lietā "Meimanis pret Latviju". 2011.gada 11.decembra pieteikumā Mairis Meimanis (iesniedzējs), atsaucoties uz Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (Konvencija) 8. pantu (tiesības uz privātās dzīves un korespondences neaizskaramību), sūdzējās par tiesībsargājošo iestāžu veikto telefonsarunu noklausīšanos, kā rezultātā iestāžu rīcībā nonāca telefonsarunu saturs, kuras notika starp abonentu, kura telefonsarunas tika noklausītas, un iesniedzēju. Atsaucoties uz Konvencijas 13.pantu (tiesības uz efektīvu tiesiskās aizsardzības līdzekli), iesniedzējs apgalvoja, ka viņam nebija pieejams efektīvs tiesiskās aizsardzības līdzeklis saistībā ar viņa sūdzību par telefonsarunu noklausīšanos. Visbeidzot, atsaucoties uz Konvencijas 6.panta 1.punktu (tiesības uz taisnīgu tiesu), iesniedzējs sūdzējās, ka Satversmes tiesa viņa iesniegto konstitucionālo sūdzību izskatīja rakstveida procesā, nevis mutvārdos."*²

Šajā lietā ir daudz nianšu, viena no šīm niansēm - iesniedzējs sūdzas Eiropas Cilvēktiesību tiesai, ka Latvijas valsts konstitucionālā tiesa, pēc viņa uzskata, nepareizi izskatīja viņa lietu, proti, nevis rakstveida procesā, bet gan mutvārdos. Eiropas Cilvēktiesību tiesa vienbalsīgi noraidīja sūdzību par procesu Satversmes tiesā.

Ņemot vērā nacionālo tiesu lielo noslogotību, operatīvo darbību komisijas izveide viennozīmīgi nedaudz mazinātu šo slodzi tiesām. Lietas par slepenu noklausīšanos nebūt nav no tām vieglākajām, arī tiesneši ne vienmēr zina visas operatīvo darbību nianse un to, kā operatīvā darbība notiek praksē. Ja mēs pieņemam, ka operatīvās darbības komisijas locekļi sastāvētu no speciālistiem šajā jomā, kuri pie tam izietu noteiktu papildus apmācību, tad šādas komisijas, pirmkārt, mazinātu slodzi nacionālajām tiesām, otrkārt, spētu rūpīgāk un padziļinātāk izpētīt visus lietas apstākļus, treškārt, ņemot vērā visu iepriekš minēto, pieņemt pareizāku lēmumu konkrētajā lietā. Autors nekādā gadījumā neapšaubā nacionālo tiesu tiesnešu kompetenci, taču ir jāsaprot, ka tiesneši nevar būt profesionāļi visās jomās un, ka cilvēki, kuri specializētos šajā nozarē padziļinātāk, viennozīmīgi, varētu efektīvāk izspriest lietu.

Kāpēc ir tik svarīgi runāt par kompetentāku lietu spriešanu šajā jautājumā tieši Latvijā? Tāpēc ka zaudēto lietu skaitam Eiropas Cilvēktiesību tiesā ir uztraucoša tendence palielināties. Piemēram, šī bakalaura darba tapšanas laikā, 2016.gada 31. martā, Eiropas Cilvēktiesību tiesā pasludināja kārtējo nelabvēlīgo spriedumu pret Latviju, lietā "*Šantare un Labažņikovs pret Latviju*."³

1 ECT 2015.gada 21. jūlija spriedums lietā "*Meimanis pret Latviju*"

2 Jurista Vārds 21.jūlijs 2015.gads "*Eiropas Cilvēktiesību tiesa pasludina spriedumu lietā - Meimanis pret Latviju*" <http://www.juristavards.lv/zinas/266998-eiropas-cilvektiesibu-tiesa-pasludina-spriedumu-lieta-meimanis-pret-latviju/> (skatīts 01.04.2016)

3 ECT 2016. gada 31. marta spriedums lietā "*Šantare un Labažņikovs pret Latviju*"

"Izvērtējot iesniedzēju sūdzību par telefonsarunu noklausīšanos, Tiesa uzsvēra tās iedibināto judikatūru lietās pret Latviju un norādīja, ka Latvijas tiesas ir uzskatāmas par tiesiskās aizsardzības līdzekli gadījumos, kad kriminālprocesa laikā tiesājamā persona, uzzinot par pret viņu veiktajām operatīvajām darbībām, apstrīd šo darbību tiesiskumu. Tiesa tālāk konstatēja, ka apelācijas tiesvedības laikā, kā arī savā kasācijas sūdzībā Augstākās tiesas Senātam iesniedzēji bija izteikuši iebildumus par to, ka krimināllietas materiālos nebija iekļauta informācija par īpaši pilnvarota Augstākās tiesas tiesneša izsniegto akceptu, lai veiktu otrā iesniedzēja telefonsarunu noklausīšanos. Atbildot uz iesniedzēju sūdzību, Rīgas apgabaltiesa bija sniegusi vispārēju vērtējumu par pierādījumu pieļaujamību, savukārt Augstākās tiesas Senāts bija atsaucies uz Operatīvās darbības likuma normu, kura noteica vispārējo kārtību, kādā tiek izsniegta atļauja noklausīties telefonsarunas. Tāpat no lietas materiāliem nevarēja secināt, vai nacionālajām tiesām bija pieejami klasificētie operatīvās lietas materiāli un vai tiesas ar tiem bija iepazinušās un pārbaudījušas telefonsarunu noklausīšanās tiesiskumu. Ņemot vērā iepriekš minēto, Tiesa secināja, ka iesniedzējiem kriminālprocesa gaitā nebija iespējams pārliecināties par to, vai telefonsarunu noklausīšanai tika saņemts tiesneša akcepts, savukārt nacionālās tiesas kriminālprocesa laikā nebija nodrošinājušas efektīvu pēckontroli pār iesniedzēju apstrīdēto operatīvās darbības pasākumu. Tādēļ Tiesa konstatēja Konvencijas 8. panta pārkāpumu."¹

No lietas var secināt to, ka Eiropas Cilvēktiesību tiesas skatījumā - Latvijas nacionālās tiesas nepietiekami nodrošina tiesisko aizsardzību personām, pret kurām tiek veiktas operatīvās darbības. Tāds secinājums noteikti grauj Latvijas kā tiesiskas valsts prestižu. Protams, kā jau tika minēts iepriekš, nedrīkst vainot vienīgi tiesas šajā situācijā, nacionālās tiesas dotajā gadījumā ir apstākļu upuri.

Savukārt operatīvo darbību komisijas spētu veicināt situācijas uzlabošanos. Lai pieņemtu pareizo lēmumu, tiktu ieguldīts lielāks un rūpīgāks darbs lietas detalizētākā analizē un izspriešanā. Operatīvo darbību komisijas locekļiem būtu, noteikti, jāstudē un jāanalizē Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumus šajā jomā, kā arī vispārējā starptautiskā un Eiropas tiesību judikatūra.

Runāt par kaut ko tādu teorētiski ir viegli, taču kā tad šāda komisija varētu funkcionēt praktiski? Ir divi varianti, viens no tiem - pēc kādas konkrētas sūdzības, slepenas novērošanas atļaujas pieprasījuma vai cita rakstura iesnieguma saņemšanas, kas būtu šīs komisijas kompetencē, komisijas locekļi izskatītu iesniegumu un pieņemtu lēmumu, kas būtu likumiski saistošs, tā pat kā tiesas spriedumi.

Otrs variants - pēc būtības komisija veiktu tās pašas funkcijas, kuras minētas pirmajā variantā, taču galējais lēmums būtu sūtāms tiesai, lai tiesa to apstiprinātu. Pirmais variants noteikti daudz vairāk atslogotu tiesas darbu, taču otrais variants būtu daudz pieņemamāks demokrātiskā valstī, kurā, tomēr, tiesām ir jābūt tām, kas izspriež svarīgākos jautājumus.

¹ LR Ārlietu Ministrija 31.03.2016 "Eiropas Cilvēktiesību tiesa pasludina divus spriedumus lietās pret Latviju" <http://www.mfa.gov.lv/aktualitates/zinas/50233-eiropas-cilvektiesibu-tiesa-pasludina-divus-spridumus-lietas-pret-latviju> (skatīts 03.04.2016)

Līdzīgu praksi ar šāda tipa komisijām var novērot Lielbritānijā, kur drošības dienestu komisārs, kuru amatā ieceļ valsts premjerministrs, seko līdzi tam, lai drošības dienesti ievērotu likuma normas, nepārkāptu cilvēktiesības un veic citas uzraugošās funkcijas, kā arī izdod drošības dienestiem nepieciešamās atļaujas noteiktu operatīvu darbību veikšanai.¹

Ņemot vērā visu iepriekš minēto šajā apakšnodaļā, varam secināt, ka, pirmkārt, Eiropas Cilvēktiesību tiesa sāk daudz stingrāk vērtēt slepenu telefonsarunu noklausīšanās faktu, par labu tiem, pret kuriem ir veiktas šādas darbības.

Otrkārt, Latvijai, steidzīgi jārisina šis būtiskais problēmjautājums priekš mūsu valsts, Eiropas Cilvēktiesību tiesas iedibinātā judikatūra pret Latviju noteikti nenāk par labu mūsu valsts prestižam.

Treškārt, ir jāapdomā jauni iespējamie varianti, kuri sekmētu valstu un it īpaši Latvijas tiesisko regulējumu slepenu operatīvu darbību jomā. Operatīvo darbību komisija, autoraprāt, ir viens no labākajiem variantiem kā to sekmēt.

3.2 Interneta tīklā veikto darbību novērošana

Internets mūsdienās paliek arvien populārāks. Cilvēki arvien vairāk un vairāk laika pavada internetā. Parastiem cilvēkiem internets ir tas, kas viņiem atvieglo ikdienas dzīvi, taču ir arī cilvēki, kas izmanto internetu negodprātīgiem un pat ļauniem mērķiem.

Piemērus ilgi nav jāmeklē - 2,5 gadus veiksmīgi funkcionēja interneta portāls "*Silk Road*"², kuru nācās apkarot ASV drošības dienestiem. "*Silk Road*" bija mājas lapa, kurā varēja pasūtīt visdažādākās nelegālās vielas un ir pat aizdomas, ka tās izveidotājs bija nodarbojies ar pasūtījuma slepkavībām, taču tas nav pierādīts fakts.

Ņemot vērā to, ka kopā ar visu cilvēci, arī kriminālā pasaule nonāk internetā, viennozīmīgi, drošības dienestiem ir jābūt piekļuvei noteiktai indivīdu privātajai informācijai, piemēram viņa sarakstei internetā.

Taču, ņemot vērā to, ko atklāja par drošības dienestu darbību internetā Edvards Snoudens, šobrīd situācija ir diezgan satraucoša. Vai ir ētiski ievākt informāciju par visiem lietotājiem, pat tiem, kuri nekādā veidā nav saistīti ar kriminālām, radikālām, vai citām grupām, kuru izspiegošanai būtu kāds loģisks iemesls?

1 Report of the Intelligence Services Commissioner for 2014 by the Rt Hon. Sir Mark Waller

2 Forbes 02.10.2016 "Интернет-магазин наркотиков Silk Road закрыт, владелец арестован"
<http://www.forbes.ru/news/245724-v-ssha-zakryli-krupneishii-internet-magazin-s-nelegalnym-kontentom>
(skatīts 03.04.2016)

2015. gada 6. oktobrī ES tiesa pieņēma spriedumu par labu Austrijas tieslietu studentam Maksam Šremam privātuma lietā pret ASV, kurš sūdzējās, ka transatlantisks līgums par datu aizsardzību nepietiekami aizsargā ES patērētājus.¹

Šī lieta, kas atsaucas uz lietotāju datiem, kurus "Facebook" nododot ASV izlūkdienestiem, var būt ar tālejošām sekām ASV tehnoloģiju kompānijām, kuras veic uzņēmējdarbību arī Eiropā. Eiropas Justīcijas tiesas (ES Tiesas) spriedums nozīmē, ka varas iestādēm Īrijā, kur atrodas "Facebook" Eiropas birojs, tagad ir jāizmeklē, vai "Facebook" ES lietotāju datu sūtīšana uz ASV būtu jāizbeidz, jo ASV tiesiskais regulējums, saskaņā ar kuru valsts iestādēm vispārīgi tiek ļauts piekļūt elektronisko komunikāciju saturam, ir jāuzskata par tādu, kas apdraud pašu pamattiesību uz privātās dzīves neaizskaramību būtību. Šremss sāka lietu pret "Facebook" pēc bijušā ASV Centrālās izlūkošanas pārvaldes (turpmāk arī - CIP) līgumdarbinieka Edvarda Snoudena nopludinātām ziņām par CIP izspiegošanas programmām.

Vai ASV drošības dienesti nav aizgājuši par tālu ar informācijas ievākšanu? Kādēļ lai ASV drošības dienestiem būtu nepieciešama informācija par ES iedzīvotājiem? Protams, drošības jautājumos informācijas nevar būt par maz, bet neviena ES valsts pat nav potenciāls drauds ASV, tieši otrādi, ES un ASV varētu nosaukt par labiem sabiedrotajiem.

Vai nu ASV drošības dienesti tik ļoti neuzticas saviem kolēģiem no ES, ka sākuši pildīt viņu drošības dienestu darbu, vai arī ASV vienkārši vēlas iegūt pēc iespējas vairāk potenciāli noderīgās informācijas, upurējot ES pilsoņu tiesības uz privātās dzīves un viņu datu neaizskaramību.

*"Nesen atklātā informācija liecina par to, ka ASV un dažās ES dalībvalstīs pastāv iedzīvotāju masveida uzraudzības sistēmas. Šo darbību iemesls bija arvien pieaugošais uzsvars uz drošību, jo īpaši pēc 2001. gada 11. septembra uzbrukumiem, un tās sekmēja interneta izmantošanas izplatība, sakaru tehnoloģiju attīstība un izlūkošanas dienestu vājā pārraudzība. Pēdējo 10-20 gadu laikā iedzīvotāju dzīve ir pilnībā mainījusies līdz ar interneta un e-pasta izmantošanu, sazināšanos sociālajos medijos, iepirkšanos tiešsaistē, VoIP "tālruna zvanu" un informācijas tehnoloģiju izmantošanu, kā arī mākoņdatošanu. Lai gan tās ir ārkārtīgi pozitīvas pārmaiņas, jo īpaši ērtības un izmaksu ziņā, tās ir saistītas ar tādu elektroniski uzglabājamu datu aizvien pieaugošu apjomu, kuru liela daļa ietver personīgu informāciju un privātus datus. Turklāt attīstība tehnoloģiju jomā ir palielinājusi izlūkošanas aģentūru spēju īstenot šādu datu lielapjoma pārtveršanu un analīzi."*²

Kā var secināt no Eiropas Parlamenta Pilsoņu brīvību, tieslietu un iekšlietu komitejas 2013. gada 11.decembra darba dokumenta par ASV un ES uzraudzības programām un to ietekmi uz ES pilsoņu pamattiesībām, situācija ar ES iedzīvotāju tiesībām uz privāto dzīvi ir pilnībā mainījusies pēdējo gadu laikā, ņemot vērā interneta straujo attīstību un to faktu, ka drošības dienesti ir spējuši efektīvi pielāgoties šīm izmaiņām veicot savu operatīvo darbību.

1 Court of Justice of the European Union 6 October 2015 Judgment in Case C-362/14 "Maximillian Schrems v Data Protection Commissioner"

2 Eiropas Parlamenta Pilsoņu brīvību, tieslietu un iekšlietu komitejas 2013. gada 11.decembra darba dokuments par ASV un ES uzraudzības programmām un to ietekmi uz ES pilsoņu pamattiesībām

2015.gads izcēlās ar to, ka cīņā ar drošības dienestu masveidīgo kontroli internetā iesaistījās pat tāda populāra interneta vietne kā "Vikipēdija". Šīs vietnes vadība nolēma tiesāties ar ASV drošības dienestu - Centrālās izlūkošanas pārvaldi, jo neuzskatīja par pieņemamu to, ka CIP cenšas kontrolēt visu internetu un netaisās nekādi palīdzēt CIP darbiniekiem interneta lietotāju izspieģošanā.¹

Kā norādīja portāla vadība - viens no demokrātiskas valsts pamatelementiem tiek apdraudēts, proti tiesības uz brīvu ideju un domu apmaiņu, tādēļ viņi nolēma vērsties ASV tiesā, jo šāda kontrole neatbilst ASV konstitūcijai.

CIP izmanto speciālu programmu, ar kuras palīdzību tā var izanalizēt visu informāciju, ko kāds publicē portālā "Vikipēdija". Šis portāls pēc būtības ir viena liela bibliotēka, kur cilvēki ar pietiekami lielām zināšanām kādā noteiktā jomā var sniegt papildus informāciju par šo jomu ierakstot to noteiktā sadaļā, papildinot tekstu, vai labojot to, lai ieinteresētās personas savukārt varētu papildināt savas zināšanas, lasot to, ko ir uzrakstījuši šo jomu pārzinošie cilvēki.

Problēma ir tajā, ka CIP ar speciālo datorprogrammu automātiski iegūst informāciju par personu, kura veikusi kādu darbību šajā interneta vietnē. Ir noteikti informācijas novirzieni "Vikipēdijā", kuri noteikti ieinteresētu CIP, kā arī noteikti ieinteresētu informācija par personu, kura papildina ar jaunu informāciju šos novirzienus.

Piemēram, CIP noteikti ieinteresētu persona, kura daudz ko zin apar tiem pašiem drošības dienestiem un to slepenajām operācijām, tas ir tikai loģiski, ja CIP aģenti sāktu rūpīgi un detalizēti novērot personu, kura zina par CIP veiktajām slepenajām operācijām. Taču ja šī persona daudz ko zina par drošības dienestu darbībām, tas nenozīmē, ka šī persona, piemēram, ir bijušais drošības dienestu darbinieks, kurš tagad mēģina atklāt visiem kādus valsts noslēpumus, kā to izdarīja Edvards Snoudens, tas var būt parasts cilvēks, kurš padziļināti studē visu, kas ir saistīts ar drošības dienestiem un ir ieguvis pietiekami daudz informācijas no brīvi pieejamiem avotiem un dalās ar savām zināšanām "*Vikipēdijā*".

Ņemot vērā to, ka "*Vikipēdija*" dotajā mirklī ir galvenais informācijas iegūšanas avots, līdz ar ko tam ir liela autoritāte. Situācijā, kad kāda noteikta informācija būtu nelabvēlīga ASV, diez vai atrastos daudz drošminieku, kas nodarbotos ar tādas informācijas izplatīšanu "Vikipēdijā", zinot ka ASV drošības dienesti novēro visu ko viņi raksta, zina kur viņi dzīvo, kādi viņiem ir radnieki un citu būtisku informāciju.

ASV ir ļoti ietekmīga valsts ar ļoti lielu sabiedroto skaitu, ja mēs pieņemam, ka kādā no ASV sabiedroto valstīm sākās revolūcija, valdības opozīcijai būtu bīstami izplatīt kādu sev labvēlīgu informāciju "Vikipēdijā", piemēram, par kādām noteiktām opozicionāru grupām un partijām. ASV drošības dienestus noteikti ieinteresētu cilvēki, kuri izplatītu šo informāciju un, visdrīzāk, nodotu informāciju par šiem cilvēkiem sabiedrotās valsts represīvajiem dienestiem un kas zina, varbūt pat tādu cilvēku ļoti bargi sodītu, tikai par to, ka viņš izplata valdībai nevēlamu informāciju.

¹ Vestfinance 10.03.2015 "Википедия подала в суд на спецслужбы США"
<http://www.vestifinance.ru/articles/54324> (skatīts 05.04.2016)

Revolūcija, bieži vien, ir adekvātākais paņēmiens kā cīnīties pret negodīgiem cilvēkiem valdībā, nedrīkst aizmirst to, ka jebkurā konfliktā nekad nebūs vienas taisnības, tādēļ cilvēkiem ir jābūt pieejai pēc iespējas lielākam informācijas klāstam, lai katrs cilvēks priekš sevis izlemtu, kas ir pareizi un kas nav. Ja kāda no pusēm mēģina noteiktu informāciju slēpt un aizliegt, tas jau par daudz ko var liecināt. Protams, ja mēs ņemam ASV sabiedrotās valsts valdības intereses šādā situācijā, tad viņu interesēs, noteikti, būtu - parādīt opozīciju no sliktākās puses. Piemēram, kad kāds cilvēks mēģinās sameklēt informāciju par kādu populāru opozīcijas grupu, ar mērķi iepazīt to un iespējams pievienoties tai un ja tādā avota būs sniegta vien negatīva informācija par šādu grupu, šis cilvēks jau sāks šaubīties par opozīcijas ideju pareizību.

Neskatoties uz to, ka drošības dienestiem, viennozīmīgi, ir nepieciešamas programmas un tehnoloģijas, kas tiem ļautu rūpīgāk un detalizētāk izpētīt interneta vidi, lai mazinātu terorisma, radikālisma un kriminālisma izplatīšanos, kā arī lai varētu laicīgi reaģēt uz dažādiem draudiem, tas nenozīmē, ka slepena informācija būtu ievācama no visiem interneta lietotājiem.

Internets ir neatņemama sastāvdaļa ļoti daudzu valstu cilvēkiem. Internets ir sava veida pasaule un šajā pasaulē arī jābūt savām tiesību normām. Darbojoties interneta vidē, tiesībsargājošajām iestādēm ir jābūt noteiktām tiesību normām, kuras būtu jāievēro. Autoraprāt - ir jāizveido starptautiskas tiesību normas, kas dotu tiesības un ierobežotu tiesībsargājošo iestāžu darbību internetā. Kādēļ ir tik ļoti pašsaprotams aizliegums iejaukties cilvēka privātajā dzīvē, piemēram, slepeni novērojot un noklausoties ko viņš dara mājās, bet tajā pat laikā, daudziem ir uzskats, ka novērot to, ko viņš dara internetā, tas nav tik būtisks tiesību pārkāpums.

Starptautiskās tiesību normas par operatīvajām darbībām internetā - būtu ļoti noderīgas drošības dienestu darbības regulēšanai, gan lai izslēgtu jebkādu patvaļu un nesaskaņotas ar likumu izlūkošanas programmas, gan lai dotu drošības dienestiem labāku izpratni par to, kādas operatīvās darbības būtu pieļaujamas veicot slepenu personas novērošanu internetā.

Protams, pastāv Eiropas Padomes konvencija Par kibernetiskajiem, kura tika pieņemta 2001. gada 23. novembrī, taču, pirmkārt, ņemot vērā interneta vides dinamisko un straujo attīstību, šī konvencija ar katru gadu zaudē savu aktualitāti un, otrkārt, konvencijā iekļautās normas nav pietiekami detalizētas, lai sekmīgi regulētu drošības dienestu operatīvo darbību mūsdienās.

Ņemot vērā visu iepriekš minēto šajā nodaļā, varam secināt to, ka mūsdienās pastāv nopietnas bažas par tiesību uz privāto dzīvi ievērošanu interneta vidē, nav arī vairs nekāds noslēpums, ka par parastiem interneta lietotājiem masveidā tiek ievākta informācija.

Nav šaubu par to, ka šī informācija tiek ievākta drošības nolūkos, taču vai mums ir garantija, ka kādu dienu, šī informācija nenonāks negodprātīgu cilvēku rokās? Kas ir pats galvenais, lai varētu sākt risināt šo problēmjaucājumu - jāpieņem noteiktas tiesību normas starptautiskā līmenī, kuras regulētu drošības dienestu operatīvās darbības interneta vidē un tās nāktos ievērot visām demokrātiskām valstīm.

Šim problēmjaucājumam, noteikti, ir jāpievērš pastiprināta uzmanība nākotnē, jo arvien vairāk un vairāk cilvēku sāk lietot internetu un nedrīkst pieļaut situāciju, ka internetu sāk pilnībā kontrolēt kādu valsts drošības dienesti, tā ir pārāk liela vara valsts valdības rokās.

4. Attaisnota un samērīga tiesību uz privāto dzīvi ierobežošana sabiedrības drošības vārdā

Dzīvojot demokrātiskā sabiedrībā cilvēkiem ir jābūt drošiem, ka viņu galvenās cilvēktiesības netiks aizskartas bez nopietna iemesla. Diemžēl, indivīdi, kuri izvērš antidemokrātisku darbību, bieži vien spekulē ar to faktu, ka demokrātiskā valstī vienmēr tiks aizstāvētas tavas tiesības, neskatoties uz to, vai esi terorists, slepkava vai kāds cits bīstams sabiedrības elements.

Demokrātiskas sabiedrības galvenais pluss, proti - noteiktu tiesību un principu ievērošana un visu cilvēku vienlīdzība, tajā pat laikā ir arī galvenais mīnus, lai cik tas paradoksāli neizklausītos.

Tiesībsargājošajām iestādēm, lai tās varētu funkcionēt pēc iespējas efektīvāk, ir jābūt noteiktām tiesībām, kas ļautu tām izvērst valsts un likuma aizsardzību pēc iespējas efektīvāk. Diemžēl mūsdienās katrs noziedznieks apelē ar savām tiesībām, līdz ar ko tas ļoti apgrūtina tiesībsargājošo iestāžu darbību un var pat novest pie nepatīkamām sekām.

Par drošības dienestiem daudziem cilvēkiem mūsdienās veidojās nepareizs uzskats, jo, protams, ka reti kurš žurnālists rakstīs par pozitīvajiem drošības dienestu panākumiem valsts drošības jomā, vienmēr ir vajadzīgs kāds skandāls vai iestādes nomelnošana, lai ziņās būtu sensācija, bet par tiešām smagu ieguldītu darbu, ar kuru ikdienā saskaras drošības dienestu darbinieki, stāsta retais.

Demokrātiskā sabiedrībā vienmēr būs divējādi uzskati par drošības dienestiem, kādam tie asociējas ar represīvām un slepenām darbībām pret valsts iedzīvotājiem, priekš kāda cita - drošības dienesti ir tie, kas sargā demokrātiskas valsts drošību un mieru.

Lai nu kādi būtu uzskati, bet drošības dienestiem ir jāfunkcionē ļoti efektīvi, ņemot vērā kādi antikonstitucionāli draudi var piemēklēt demokrātiskas valstis mūsdienās. Autoraprāt, ir divi novirzieni, kuriem drošības dienestiem ir jāvelta papildus uzmanību mūsdienās, tie ir – terorisma apkarošana un drošas interneta vides saglabāšana.

Bez šaubām, drošības dienestiem ir tiesības ierobežot tiesības uz privāto dzīvi, ja tas, piemēram, sekmēs kāda terorakta novēršanu, vai narkotiku tirgotāju mājas lapas likvidēšanu.

4.1 Starptautiskā terorisma un organizētās noziedzības apkarošana

"Terorisms (no lat. terror - šausmas) - iebiedēšana vai vardarbības pielietošana, lai panāktu apdraudētās puses piekāpšanos politiskos, juridiskos vai ekonomiskos jautājumos.

*Terorisms visbiežāk ir saistīts ar politiku jo, veicot terora aktus, tiek izvirzīti ideoloģiski vai politiski mērķi. Ir grūti noformulēt visaptverošu terorisma definīciju, taču visbiežāk terorisms tiek definēts kā politiskās noziedzības veids, kas akcentē vardarbību (slepkavības, izpostīšanu, cilvēku izkropļošanu vai vardarbības draudus, tādējādi terorizējot individuālas personas, grupas, savienības vai valdības) kā mehānismu, kas radītu vai veicinātu pārmaiņas (ja tas nav iespējams likumīgā ceļā)."*¹

Valstis reaģē uz terorismu kā uz kriminālpārkāpumu, kaut arī, tāda terorakta gadījumā, kad tiek iznīcināts liels skaits ar cilvēkiem, faktiski, šāds terorakts varētu būt traktējams kā kara noziegums no teroristu puses un šie teroristi būtu sodāmi atbilstoši šādam noziegumam. Terorists nav parasts noziedznieks, terorista mērķis ir graut valsts iekārtu, iznīcināt valsts iedzīvotājus un, bieži vien, viņi veic šīs darbības izmantojot karam paredzētos ieročus.²

Par terorakta veikšanu Latvijas Krimināllikums paredz sekojošas sankcijas - *"soda ar mūža ieslodzījumu vai brīvības atņemšanu uz laiku no astoņiem līdz divdesmit gadiem, konfiscējot mantu vai bez mantas konfiskācijas, un ar probācijas uzraudzību uz laiku līdz trim gadiem"*³

Autoraprāt, šāds sods nav pietiekami bargs, lai apturētu teroristu no teroraktu veikšanas. Teroristu nevar salīdzināt ar parastu noziedznieku un būtu jāsoda daudz bargāk. Kā arī bargāk sodāmi būtu visi teroristu līdzdalībnieki. Autoraprāt, par teroraktu veikšanu būtu jāsoda ar brīvības atņemšanu, uz laiku - sākot no divdesmit pieciem gadiem vai mūža ieslodzījumu.

Diemžēl, terorisms ir galvenais, kas šobrīd apdraud pasauli. Īpaši kritiski terorisms ir skāris pašu Eiropas sirdi vēl pavisam nesen. Asiņainie terorakti Pārizē 2015.gada 13. novembrī un Briselē 2016.gada 22. martā liek par daudz ko aizdomāties.

Vai Eiropas valstis dara pietiekami daudz lai aizstāvētos no iespējamajiem teroraktiem? Kā tas ir iespējams, ka pašā Eiropas sirdī notiek kaut kas tāds? Kādēļ drošības dienesti nebija spējīgi novērst šos teroraktus?

Vai mēs dotajā gadījumā varētu runāt par to, ka Eiropas Cilvēktiesību tiesu spriedumi ir sākuši negatīvi ietekmēt Eiropas drošību? Autoraprāt par to noteikti ir vērts aizdomāties.

Divi problēmjautājumi – tiesību uz privātās dzīves ierobežošanu drošības dienestu operatīvajā darbā un teroristisko uzbrukumu draudi, noteikti, ir jāskata kopsakarā.

1 Vikipēdija "Terorisms" <https://lv.wikipedia.org/wiki/Terrorisms> (skatīts 06.04.2016)

2 Colin Warbrick 2004 "The European Response to Terrorism in an Age of Human Rights" The European Journal of International Law Vol. 15 no.5

3 Latvijas Republikas Krimināllikums - <http://likumi.lv/doc.php?id=88966> (skatīts 13.05.2016)

Cilvēkiem ir jāsaprot to, ka drošība valstī, mūsdienās nevar pastāvēt bez noteiktas slepenās operatīvās darbības no drošības dienestu puses. Ierobežojot drošības dienestu operatīvo darbību jebkādā veidā, tiek kaut kādā mērā palielināti terorisma draudi valstī.

Londonas mērs Boris Džonsons izteica interesantu argumentu. Boris Džonsons ir pārliecināts, ka Eiropas Cilvēktiesību tiesa ar dažādiem veidiem ierobežo drošības dienestu cīņu pret terorismu. Daži Eiropas tiesu spriedumi, noteikti, nenāk par labu Eiropas drošībai. Ja mēs, piemēram, apskatām judikatūru, kuru cenšas ieviest Eiropas Cilvēktiesību tiesa, drošības dienestu slepenās novērošanas jautājumā, rodas aktuāls jautājums, vai šī judikatūra darbosies tikpat efektīvi strādājot ar neskaitāmajiem bēgļu pūļiem, kuri šobrīd ir Eiropā, tā pat kā darbosies attiecībā uz Eiropas valstu iedzīvotājiem, uz kuriem ir tendēta šī judikatūra?¹

Protams, katram cilvēkam ir savas cilvēktiesības, neskatoties uz to vai viņš ir bēglis vai kādas Eiropas valsts pilsonis, taču mums ir jāsaprot ar kādu nopietnu problēmu esam saskārušies brīdī kad miljoni bēgļu ir šķērsojuši Eiropas robežu.

Bieži vien šiem bēgļiem pat nav nekādu personu apliecinošu dokumentu, nerunājot jau par kaut kādu informāciju no to valstu drošības dienestiem, no kurām nāk šie bēgļi. Sīrijā, piemēram, notiek karš, šo valstu drošības dienestiem ir tagad svarīgākas problēmas ko risināt par informācijas sniegšanu Eiropas drošības dienestiem.

Šādā situācijā katrai Eiropas valstij ir jāpieņem pēc iespējas efektīvāki drošības pasākumi. Viens no šiem pasākumiem būtu visu bēgļu rūpīgāka slepena novērošana, taču vai šādu iniciatīvu atbalstītu Eiropas tiesas? Autoraprāt, viennozīmīgi ka nē.

Autoraprāt - Polija ir viena no tām valstīm, kas adekvāti reaģē uz visu šobrīd notiekošo Eiropā un mēģina mainīt situāciju, kad drošības dienesti ir ierobežoti savā darbā, ņemot vērā Eiropas tiesu nostāju par slepenu cilvēku novērošanu drošības dienestu darbībā.

Polijas tieslietu ministrs - Zbignevs Ziobro savā intervijā Polijas rādiostacijai puda viedokli, ka galvenais, kas palīdzētu novērst teroraktus, ir spēja izsekot tos, kas šos iespējamus teroraktus rīkos un drošības dienestiem ir jābūt lielākām pilnvarām slepenas novērošanas jautājumos.

Zbignevs Ziobro norādīja arī uz to, ka viens no iemesliem kāpēc notika Briseles terorakts 2016.gada 22. martā, bija tas fakts, ka Beļģijas drošības dienesti ir ļoti ierobežoti savā operatīvajā darbībā, kas attiecas uz slepenu aizdomīgu indivīdu novērošanu. Līdz ar ko, teroristi varēja mierīgi, viņiem nemanot, sarīkot tik šausmīgu noziegumu pret Beļģijas tautu.

Viņš arī veltīja asu kritiku Eiropas politiķiem, kuri, pēc viņa domām, vieglprātīgi runā par cilvēktiesībām, aizmirstot par iespējamajiem terorisma upuriem, kuriem var tikt atņemta tiesība uz dzīvību.²

1 RIA 23.03.2016 "Мэр Лондона: Европейский суд мешает выслеживать террористов"
<http://ria.ru/world/20160323/1395692724.html> (skatīts 06.04.2016)

2 The News Poland "Зэбро: Прослушка подозреваемых поможет предотвратить теракты"
<http://www.thenews.pl/1/136/Artykul/245834> (skatīts 06.04.2016)

Reaģējot uz traģēdijām, kuras notika Eiropā pēdējā laikā un kurās ir iesaistīti imigranti, 2016. gada 4. februārī Polijas prezidents Andžejs Duda parakstīja jaunus grozījumus Polijas likumā, kas nopietni pārstrukturizē tiesībsargājošo dienestu slepeno operatīvo darbību.¹

Polijas drošības dienestiem tagad ir lielākas pilnvaras veicot slepenu novērošanu. Likums palielina drošības dienestu iespējas – kādā veidā un ar kādām metodēm tiek veikta slepena novērošana un vēl citas nianse, taču, kas ir pats galvenais šajos grozījumos, drošības dienestiem vairs nav obligāti nepieciešama tiesas vai kādas citas neatkarīgas iestādes atļauja lai veiktu telekomunikāciju vai interneta datu slepenu iegūšanu.

Ja mēs izpētām šos likuma grozījumus kopsavilkumā, priekš drošības dienestiem šie grozījumi ir liels pluss un ļoti atvieglo darbu, it īpaši, ja mēs runājam par imigrantiem, kuriem bieži vien pat nav nekādu identitāti apliecināšu dokumentu un nav īsti skaidrs, kas viņš vispār ir. Kā var prasīt atļauju tiesai slepeni noklausīties tādas personas telefonsarunas, kurai pat īsti nav zināms vārds un uzvārds, un no kurienes viņš vispār ir ieradies?

No otras puses, protams, šie likuma grozījumi izraisīja ļoti daudz diskusiju par to, vai tie neierobežo cilvēku tiesības uz privāto dzīvi, ka to paredz Eiropas Cilvēktiesību konvencijas astotais pants, jo, tomēr, ir noteiktas pārnacionālas likuma normas, kurām Polijai ir jāpakļaujas. Valdības opozīcijas organizācijas saskatīja šajos likuma grozījumos rupjas nesaskaņas ar Eiropas Cilvēktiesības tiesas spriedumu lietā – "*Romāns Zaharovs pret Krieviju*".²

Eiropas Cilvēktiesību tiesa, spriedumā lietā "*Romāns Zaharovs pret Krieviju*" īpaši uzsvēra to, ka, lai slepeni izsekotu kādu personu, ir jābūt noteiktam individualizētam pamatam izsekot šo personu, kā arī, lai šī slepena novērošana būtu sankcionēta un tiesai, vai kādai citai augstākstāvošai iestādei ir jākontrolē šis izsekošanas process.³

Ņemot vērā tiesas spriedumu lietā "*Romāns Zaharovs pret Krieviju*", mēs varam secināt to, ka Polija rupji ignorē Eiropas Cilvēktiesības tiesas norādījumus. Taču dotajā gadījumā, autoraprāt, Polija rīkojās ņemot vērā bīstamo situāciju Eiropā.

Protams, pat pašā kritiskākajā situācijā nedrīkst pilnībā ignorēt cilvēktiesības, bet Polija ir spējusi rast adekvātu risinājumu cīņai ar terorismu. Būtu muļķīgi uzskatīt, ka tie teroristi, kas ienāca Eiropā kopā ar pārējiem bēgļiem, ies reģistrēt savus personīgos datus policijā, lai nu gadījumā, ja viņi izdara kaut ko pretlikumisku, vai plāno to izdarīt, drošības dienestiem būtu zināms, kas viņš ir un kā pareizi uzrakstīt viņa vārdu un uzvārdu tiesai, lai tiktu izsniegta atļauju uz viņa slepenu novērošanu.

1 Radio Polsha 04.02.2016 "Президент Польши несмотря на протесты подписал законы о слежке" - <http://radiopolsha.pl/6/136/Artykul/239382#sthash.UdY9gEA1.dpufhttp://radiopolsha.pl/6/136/Artykul/239382> (skatīts 06.04.2016)

2 ECT 2015. gada 4. decembra spriedums lietā Romāns Zaharovs pret Krieviju

3 Amnesty International 02.02.2016 "Новый закон Польши о слежке - это серьезный удар по правам человека" <https://amnesty.org.ru/ru/2016-02-02-polsha/> (skatīts 06.04.2016)

4.2 Samērīga indivīda tiesību ierobežošana kā drošas interneta vides garants

Pirms 15-20 gadiem, neviens pat nevarētu padomāt, ka drošība internetā varētu kļūt par vienu no drošības dienestu prioritārākajiem jautājumiem darba kārtībā. Mūsdienās jautas nu galīgi nevienu neizbrīna. Kādi tad būtu galvenie draudi, ar kuriem saskaras demokrātiskas valsts iedzīvotājs internetā? Pirmkārt - dažāda veida krāpnieciskās shēmas, ko krāpnieki mēģina izvērst interneta vidē, manipulējot ar galveno cilvēka vājību - ātras naudas kāri. Otrkārt - hakeru uzbrukumi dažādām mājas lapām, var arī tikt veikts uzbrukums kādam konkrētam indivīdam internetā, piemēram, ar mērķi dabūt pieeju viņa bankas kontam. Treškārt - nesankcionēta spiegošana internetā, kuru veic privātpersonas, ar mērķi dabūt slepenu informāciju no citām privātpersonām, uzņēmumiem vai pat valsts iestādēm.

Viens no galvenajiem novirzieniem ar ko nodrabojas tieši drošības dienesti - savas valsts kibertelpas aizsardzība pret ārvalstu dienestu spiegiem. Piemēram, Latvijas valsts drošības dienests - Satversmes aizsardzības birojs, 2015.gadā ziņoja par Krievijas drošības dienestu pieaugošo interesi par Latvijas kibertelpu. *"Pagājušajā gadā Satversmes aizsardzības birojs (SAB) Latvijas kibertelpā konstatējis vairākus spiegošanas gadījumus, kuri tika vērsti pret valsts iestāžu informācijas un sakaru sistēmām, norādīts SAB publicētajā gada pārskatā. Ziņojumā arī norādīts, ka, ņemot vērā Latvijas dalību ES un NATO, kā arī ģeogrāfisko atrašanos, visaktīvāk pret valsts interesēm ir strādājuši Krievijas speciālie dienesti"*¹

Ņemot vērā iepriekš minēto, jāatzīst, ka drošības dienestiem ir pamats atsevišķos gadījumos ierobežot indivīdu tiesības uz privāto dzīvi, jo drošības jautājums internetā paliek arvien aktuālāks ar katru gadu. Taču, ņemot vērā Eiropas tiesu veidoto judikatūru, lai mazinātu un ierobežotu šādu drošības dienestu slepeno novērošanu interneta vidē - nākotnē var rasties sarežģīta situācija, kad internetam kļūstot arvien populārākam, loģiski, palielinoties arī pretlikumīgo elementu aktivitātei internetā, drošības dienesti var būt pārāk ierobežoti savā operatīvajā darbībā kibertelpā.

Tas fakts, ka Edvards Snoudens atklāja slepeno informāciju par drošības dienestu aktivitātēm internetā, ir vērtējams pozitīvi, taču, tajā pat laikā, tam var būt arī negatīvas sekas. Pēc šī atgadījuma ir sācies ļoti liels spiediens uz drošības dienestiem, gan no sašutušās sabiedrības puses, gan žurnālistiem un laikrakstiem, bet pats galvenais - no Eiropas Savienības tiesu varas. Piemēram, ņemot vērā tādus tiesas precedētus, kā lieta *"Maxss Šremss pret ASV"*² drošības dienestu efektivitātes līmenis tiek ļoti nopietni pazemināts.

1 LETA 2015.gada 14.aprīlis "Latvijas kibertelpā pērn vairākkārt uzdarbojušies spiegi"

-<http://www.delfi.lv/news/national/politics/latvijas-kibertelpa-pern-vairakkart-uzdarbojusies-spiegi.d?id=45821267> (skatīts 07.04.2016)

2 Court of Justice of the European Union 6 October 2015 Judgment in Case C-362/14 "Maximillian Schrems v Data Protection Commissioner"

Autors neatbalsta ASV drošības dienestu masveida Eiropas valstu iedzīvotāju izspiegošanu - šīs darbības nav nekādi attaisnojamas, jo vidusmēra eiropietis ir likumpaklausīgs pilsonis, kurš noteikti nav tendēts uz to, lai rīkotu teroraktus ASV, vai dotos uz ASV ar mērķi iestāties kādā noziedzīgā grupējumā. Taču nevar noliegt to, ka ir valstis, kurās procentuāli ir daudz lielāks radikāli noskaņoto un uz noziedzību tendēto iedzīvotāju skaits, tam var būt vairāki faktori, piemēram, nabadzība valstī, liela radikālas reliģijas un ideoloģijas izplatība, kā arī citi svarīgi faktori.

Nav noslēpums, ka teroristi, kas veica 2001. gada 11. septembra teroristiskos uzbrukumus ASV bija radikālie musulmaņi no arābu valstīm, kuri sastāvēja dažādās radikālās musulmaņu organizācijās. Lielākā daļa šo teroristu bija tieši no Saūda Arābijas. Sponsorēja šos teroristus Osama Bin Ladens - radikālās musulmaņu teroristiskās organizācijas Al-Kaida līderis.¹

2015. gada 13. novembra teroristiskos uzbrukumus Parīzē veica pārsvarā Beļģijas un Francijas pilsoņi, ar šo faktu ļoti daudz spekulē dažādas liberālas organizācijas, norādot sašutušajiem eiropiešiem, ka arī Eiropas pilsoņi ir spējīgi uz tādiem necilvēcīgiem teroraktiem.

Taču kas bija šie pilsoņi? Piemēram, uzbrukumu līdzdalībnieks - Čakibs Akrous - kaut arī uzauga un dzīvoja Beļģijā, taču bija marokāņu izcelsmes musulmanis, kurš pēdējos savos dzīves gados pievērsās radikālā islama kustībai. Vēl viens līdzdalībnieks - Omars Ismails Mostefais - piedzima Parīzē un uzauga turpat. Omars bija Alžīru izcelsmes musulmanis, par šo individu jau 2010. gadā drošības dienestiem bija aizdomas, ka viņš ir radikālas musulmaņu biedrības biedrs un bija iekļauts drošības dienestu datu bāzē. Arī pārējie šī terorakta dalībnieki ir ar līdzīgu biogrāfiju un visiem ir kaut kāda saistība ar radikālo Islamu.²

2016. gada 22. marta teroristiskie uzbrukumi Briselē, šajā ziņā īpaši neatšķiras no Parīzes teroraktiem. Brāļi Ibragims un Khaleds El Bakroi, kuri paveica šos teroraktus, piedzima un uzauga Briselē, viņi arī bija marokāņu izcelsmes musulmaņi. Abi brāļi arī bija zināmi drošības dienestiem kā radikāla islama piekritēji.³

Ja mēs izpētām 2001.gada 11. septembrī veikto teroraktu ASV, varam secināt to, ka visi teroristi ir Saūda Arābijas un citu arābu valstu pilsoņi, savukārt, pēdējo gadu skaļākajos teroraktos, proti, Parīzes un Briseles teroraktos, gandrīz visi teroristi ir Francijas un Beļģijas pilsoņi un pat piedzimuši gandrīz visi ir tajās pilsētās, kurās paši ir sarīkojuši teroraktus. Kā lai izskaidro šādu fenomenu? Tam ir daudz iemesli, taču pats galvenais no tiem ir internetā iegūstamā informācija.⁴

1 HISTORY "9/11 Timeline" - <http://www.history.com/topics/9-11-attacks> (skatīts 07.04.2016)

2 BBC NEWS 2016. gada 18. marts "Paris attacks: Who were the attackers?" - <http://www.bbc.com/news/world-europe-34832512> (skatīts 07.04.2016)

3 Wikipedia "2016 Brussels bombings" - https://en.wikipedia.org/wiki/2016_Brussels_bombings#Suspects (skatīts 07.04.2016)

4 Thomas R.Mockaitis, Paul B.Rich 2003 "Grand Strategy in the War against Terrorism" chapter – "Information Age, Terrorism and Warfare"

2015.gadā Latvijas drošības dienesta - Drošības policijas priekšnieks Normunds Mežviets atzina, ka mūsdienās internetā topošie teroristi var atrast visu sev nepieciešamo informāciju sākot ar radikālo literatūru līdz pat informācijai, kā izgatavot sprāgstvielas *"DP priekšnieks arī apstiprina, ka internetā ir iespējams apmācīt cilvēkus terorakta sarīkošanai. "Internets ir pilns ar terorisma apmācības materiāliem, kur iespējams iegūt informāciju kā apieties ar šaujammieročiem, kā izgatavot sprāgstvielas, tā kā praktiski ir iespējams tāds variants, ka cilvēks, kurš ir radikāli tendēts, nekad mūžā nav ticies savā valstī ar ekstrēmi tendētām personām, viņš neapmeklē nekādas lūgšanu vietas, nepiedalās diskusijās, visas darbības veic tikai un vienīgi internetā, radikalizējas, kontaktē, nodibina sakarus un dodas arī uz terorisma riska reģioniem, lai iesaistītos karadarbībā," viņš atzīst. Šādā gadījumā specdienestiem ir grūtības iegūt par viņu informāciju."*¹

Lai arī kā dažas sabiedrības grupas nevēlētos atzīt to faktu, ka radikālais islams mūsdienās ir nopietns apdraudējums demokrātiskām valstīm, tomēr, statistika liecina, ka lielākā daļa teroristu mūsdienās ir tieši radikalizējušies islama piekritēji. Kā jau tika minēts iepriekš, kopā ar visu attīstīto pasauli interneta vidē lēnām ienāk arī noziedzīgie elementi un radikālie islamisti nav nekāds izņēmums. Lai sargātu demokrātisko valstu drošību, drošības dienestiem ir prioritārā kārtībā jāvērs pastiprināta uzmanība internetā mūsdienu demokrātisko valstu lielākajam apdraudējumam - radikālajam islamam.

Atgriežoties pie iepriekš minētā problēmjautājuma, proti, Eiropas tiesu judikatūras, kura ir tendēta uz to, lai mazinātu drošības dienestu diversitāti slepenajā operatīvajā darbībā, varam secināt to, ka šobrīd Eiropā noteikti nav tas labākais brīdis, lai šādu judikatūru ieviestu. Piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesa lietā *"Romāns Zaharovs pret Krieviju"*² pauda nostāju, ka, lai slepeni izsekotu kādu personu, ir jābūt noteiktam individualizētam pamatam izsekot šo personu, lai šī slepena novērošana būtu sankcionēta un tiesai, vai kādai citai augstākstāvošai iestādei ir jākontrolē šis izsekošanas process. Protams, šī nostāja būtu tikai apsveicama, ja ne bīstamā situācija Eiropā. Šobrīd šāda tiesas nostāja var izraisīt negatīvas sekas drošības dienestu darbībā.

Autoraprāt, ir pienācis brīdis, kad ir nepieciešama sabiedrības slāņu diferencācija drošības dienestu slepenajā operatīvajā darbības jomā. It īpaši kibertelpā, kur mūsdienās visvieglāk izplatīt propogandu. Dažiem sabiedrības slāņiem ir jāpievērš pastiprinātu uzmanību.

Saskaņā ar ECK 14. pantu - *"šajā Konvencijā minēto tiesību un brīvību īstenošana tiek nodrošināta bez jebkādas diskriminācijas - neatkarīgi no dzimuma, rases, ādas krāsas, valodas, reliģijas, politiskajiem vai citiem uzskatiem, nacionālās vai sociālās izcelsmes, piederības kādai mazākumtautībai, mantiskā stāvokļa, kārtas vai cita stāvokļa."*³

1 DELFI 2015.gada 11.janvāris "Musulmaņu radikāļi apdraud arī Latviju; Krievija izmanto pareizticīgo baznīcu sabiedrības ietekmēšanai, atklāj DP" - <http://www.delfi.lv/news/national/criminal/musulmanu-radikali-apdraud-ari-latviju-krievija-izmanto-pareizticigo-baznicu-sabiedribas-ietekmesanai-atklaj-dp.d?id=45438398> (skatīts 07.04.2016)

2 ECT 2015. gada 4. decembra spriedums lietā Romāns Zaharovs pret Krieviju

3 "Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija" Latvijas Vēstnesis - <https://www.vestnesis.lv/ta/id/43859> (skatīts 07.04.2016)

Savukārt saskaņā ar ECK 9. pantu – *“Ikvienam cilvēkam ir tiesības uz domu, apziņas un reliģijas brīvību; šīs tiesības ietver arī brīvību mainīt savu reliģisko pārliecību vai ticību un nodoties savai reliģijai vai ticībai, kā vienatnē tā kopā ar citiem, publiski vai privāti, piekopt kultu, izpildot reliģiskas vai rituālas ceremonijas un sludinot mācību. Brīvību nodoties savai reliģijai vai ticībai var ierobežot tikai likumā paredzētajā kārtībā tai apmērā, kas ir nepieciešams demokrātiskā sabiedrībā, lai nodrošinātu sabiedrisko drošību, aizsargātu sabiedrisko kārtību, veselību vai tikumību, vai aizsargātu citu cilvēku tiesības un brīvības.”*¹

No Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 14. un 9. pantiem, mēs varam secināt sekojošo – tiesību īstenošanai jānotiek bez jebkādas diskriminācijas, taču tajā pat laikā, kā redzam, likumdevējs ir paredzējis to, ka demokrātiskā valstī var pienākt brīdis, kad reliģijas un ticības ierobežošana būs nepieciešama, lai nodrošinātu demokrātiskās valsts sabiedrības drošību, kārtību, veselību, tikumību utt.

Saskaņā ar ECK 8.pantu – *“Ikvienam ir tiesības uz savu privāto un ģimenes dzīvi, korespondences noslēpumu un dzīvokļa neaizskaramību. Valsts institūcijas nedrīkst traucēt nevienam baudīt šīs tiesības, izņemot gadījumos, kas paredzēti likumā un ir nepieciešami demokrātiskā sabiedrībā, lai aizstāvētu valsts un sabiedriskās drošības vai valsts ekonomiskās labklājības intereses, lai nepieļautu nekārtības vai noziegumus, lai aizsargātu veselību vai tikumību, vai lai aizstāvētu citu tiesības un brīvības.”*²

Autoraprāt, konvencijas 8. un 9.pantu otrās daļas, ir efektīvs instruments, kas varētu palīdzēt drošības dienestiem cīņā ar radikālisma izplatību interneta vidē. Ja drošības dienestiem ir tiesības ierobežot indivīdu tiesības uz privāto dzīvi un brīvību nodoties savai reliģijai vai ticībai, tas nozīmē, ka, pirmkārt, atsevišķi potenciālu bīstamu reliģiju un ideoloģiju pārstāvji būtu īpašā statusā drošības dienestu datu bāzē un lai slepeni izsekotu un pētītu ko šie indivīdi dara internetā, nebūtu nepieciešams šo personu individualizācijai un novērošana nebūtu speciāli sankcionējama. Drošības dienestiem būtu pietiekami ar to faktu, ka novērojamais indivīds ir pieskaitāms pie potenciāli bīstamās reliģijas vai ideoloģijas pārstāvjiem, lai realizētu pret viņu slepeni novērošanu.

Otrkārt, šādas slepenas novērošanas rezultātā atklātas prettiesiskas darbības būtu bargi sodāmas, piemēram, radikālisma propogandēšana, biedru vervēšana savam grupējumam, ar mērķi veikt prettiesiskas darbības un dažādu aizliegtu materiālu izplatīšana. Indivīds, pret kuru būtu pietiekami daudz pierādījumu par to, ka viņš tiešām ir veicis šādas darbības, nevarētu apelēt ar to, ka viņa cilvēktiesības ir aizskartas, jo pret viņu tieši darbotos ECT 8. un 9. pantu otro daļu ierobežojumi.

Situācija ir tiešām bēdīga. 21. gadsimtam ir jābūt tam laika posmam, kad starptautiskās cilvēktiesības baudītu ikviens pasaules iedzīvotājs, taču, šodien mēs pat nevaram runāt par pilnīgu šo tiesību baudīšanu Eiropā, lielā mērā dēļ tā, ka demokrātiskas sabiedrības aizsardzības vārdā šīs tiesības ir jāierobežo.

1 "Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija" Latvijas Vēstnesis - <https://www.vestnesis.lv/ta/id/43859> (skatīts 08.04.2016)

2 Turpat

Nemot vērā iepriekš minēto, būtu, noteikti, ļoti daudz indivīdu, kas saskatītu neattaisnoti lielu atsevišķu reliģiju pārstāvju tiesību uz privāto dzīvi ierobežošanu internetā, kā arī nepamatotu diskrimināciju.

Lai nebūtu nekādu šaubu par to, ka mūsdienās, ņemot vērā visus nesen notikušos teroraktus, kā arī pieaugošos terorisma draudus, drošības dienestu darbībā būtu pieļaujami un pat nepieciešami šādi iepriekš minēto cilvēktiesību ierobežojumi atsevišķu reliģiju pārstāvjiem, aplūkosim ECT 15.pantu.

Saskaņā ar šo pantu – *“kara vai kāda cita izņēmuma stāvokļa gadījumā, kas apdraud valsts dzīvi, jebkura Augstā Līgumslēdzēja Puse var veikt pasākumus, kas atkāpjas no saistībām, ko tā uzņēmusies šīs Konvencijas ietvaros, tai apjomā, ko neizbēgami prasa situācijas izņēmuma raksturs, ar noteikumu, ka šie pasākumi nav pretrunā ar citām tās saistībām, ko nosaka starptautiskās tiesības. Šī nosacījuma ietvaros nedrīkst būt atkāpju no Konvencijas 2. panta nosacījumiem, izņemot attiecībā uz nāves gadījumiem likumīgas kara darbības rezultātā, vai 3., 4. (1. punkta) un 7. panta nosacījumiem. Jebkura Augstā Līgumslēdzēja Puse, kas piešķir sev šīs atkāpšanās tiesības, pilnībā informēs Eiropas Padomes Ģenerālsekretāru par veiktajiem pasākumiem un iemesliem to veikšanai. Tās arī informēs Eiropas Padomes Ģenerālsekretāru par šo pasākumu izbeigšanu un atgriešanos pie šīs Konvencijas nosacījumu pilnīgas ievērošanas.”*¹

Sarežģītajā situācijā Eiropā - cīņa ar terorismu - viennozīmīgi ļauj apdraudētām dalībvalstīm ieviest izņēmuma stāvokli. Kā mēs varam secināt no ECT 15. panta, šāds stāvoklis teorētiski pieļauj atkāpes no saistībām, ko Eiropas valstis ir uzņēmušās konvencijas ietvaros. Un ja kāda no apdraudētajām dalībvalstīm nolems ieviest šo izņēmuma stāvokli, tai ir tiesības to darīt, lai pasargātu savus iedzīvotājus. Protams, ir jābūt pamatotām bažām par potenciāliem draudiem valstij un tās iedzīvotājiem ieviešot ārkārtas stāvokli.

*“«Jāsaprot, ka ir sācies karš,» komentējot Parīzē notikušo teroraktu portālam «Apollo» saka Latvijas Universitātes Humanitāro zinātņu fakultātes Āzijas studiju profesors Leons Taivāns...«Karš nekad nenotiek bez apstājas. Ir uzbrukums un tad klusums. Pašreiz ir bijis kārtējais uzbrukums. Es domāju, ka Vācija šobrīd ir ārkārtīgi satraukta, jo tur ir lielākā musulmaņu invāzija Eiropā,»”*²

Latvijas Universitātes Humanitāro zinātņu fakultātes Āzijas studiju profesors Leons Taivāns raksturo situāciju kā ļoti kritisku, uzskatot ka Eiropā ir sācies karš un ka musulmaņi var būt potenciāli bīstami Eiropas valstīm.

Autors uzskata, ka ir pārāgri runāt par to, ka Eiropā ir sācies karš, taču šāds viedoklis no Latvijas Universitātes profesora liek aizdomāties par to, ka noteiktas Rietumeiropas valstis ir tiesīgas ieviest ārkārtas stāvokli, ko paredz ECT 15. pants un tādā gadījumā, drošības dienestiem un citām tiesībsargājošām iestādēm vajadzētu strādāt kā izņēmuma stāvoklī, saskaņā ar ECT 15. Pantu.

1 "Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija" Latvijas Vēstnesis - <https://www.vestnesis.lv/ta/id/43859> (skatīts 08.04.2016)

2 APOLLO 2015. gada 14. novembris <http://apollo.tvnet.lv/zinas/profesorst-aiivans-iasaprot-ka-ir-sacies-kars-eiropa-ir-bezspeciga/711575> (skatīts 08.04.2016)

Turklāt, ņemot vērā to, ka bēgļu plūsma Eiropā tik strauji pieaugusi pēdējo gadu laikā, aktivizējas arī Labēji radikāli orientētie aktīvistu, kuru darbība var būt tik pat bīstama kā radikālo islamistu darbība. Uz šo aktuālo problēmjautājumu savā 2015. gada darbības pārskatā vērsa uzmanību Latvijas drošības dienests - Drošības policija. *"Pārskata periodā situāciju labēji radikāli orientēto organizāciju un aktīvistu vidē būtiski ietekmēja bēgļu krīze. Līdzīgi kā citās ES valstīs, arī Latvijā valdības lēmums uzņemt patvēruma meklētājus izraisīja neapmierinātību dažādās sabiedrības grupās, ko savās interesēs centās izmantot labēji radikāli orientētas personu grupas. Pret bēgļu uzņemšanu vērstais noskaņojums pārskata laikā Latvijā izpaudās leģitīmu un miermīlīgu protesta akciju rīkošanā, vienlaikus agresīvie komentāri virtuālajā vidē apliecināja šā jautājuma potenciālu veicināt radikalizāciju rasistiski un ksenofobiski orientētu dažādu tautību personu vidū."*¹

Ņemot vērā bīstami negatīvo attieksmi pret bēgļiem starp Latvijas un citu Eiropas valstu iedzīvotājiem, drošības dienestiem ir jāspēj pēc iespējas efektīvāk pildīt savu darbu novēršot potenciāli bīstamo subjektu pretlikumīgo darbību, lai atsevišķiem indivīdiem valsts iedzīvotāju vidū nebūtu iemesla veicināt naidīgo noskaņu pret bēgļiem. Šī naida veicināšana var novest valsti pat līdz pilsoņu karam, kas ir pilnīga demokrātijas sabrukšana valstī.

Nav nekādu šaubu arī pa to, ka katrai valstij ir jā rūpējas par savas kibertelpas drošību, uz to arī ne reizi vien ir norādījusi pati Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Piemēram, savā 2008.gada 2. decembra spriedumā, lietā nr.2872/02 "K.U. pret Somiju"², Eiropas Cilvēktiesību tiesa norāda uz to, ka valstij ir jābūt efektīviem mehānismiem, lai cīnītos ar noziegumiem pret saviem valsts pilsoņiem internetā. Šīs lietas būtība bija sekojoša - sūdzības iesniedzējs sūdzējās Eiropas Cilvēktiesību tiesai, ka Somijas tiesībsargājošās iestādes nereaģēja uz pretlikumīgu darbību pret iesniedzēju internetā, proti, anonīma interneta lietotāja pedofiliska rakstura piedāvājumu izteikšanu uz to brīdi nepilngadīgam sūdzības iesniedzējam. Somija argumentēja atteikšanos sodīt anonīmo interneta lietotāju ar to, ka Somijas tiesībsargājošām iestādēm nav tiesību pieprasīt interneta provaideriem personificējošus datus par anonīmajiem lietotājiem, ņemot vērā to, ka tas aizskartu šo lietotāju tiesības uz privāto dzīvi. Eiropas Cilvēktiesību tiesa norādīja uz to, ka, dotajā gadījumā, ņemot vērā anonīmā lietotāja pretlikumīgās darbības, it īpaši, ņemot vērā vēl to faktu, ka šīs darbības tika veiktas pret nepilngadīgu personu, valstij ir jāierobežo noziedznieka tiesības uz privāto dzīvi par labu drošībai interneta vidē.³

Ņemot vērā visu iepriekš minēto, autoraprāt, šobrīd nav tas īstais brīdis, lai tiktu izdarīts pārlieku liels spiediens uz drošības dienestiem no Eiropas tiesu varas puses, kā arī, būtu jāizvērtē tas fakts, ka atsevišķu reliģiju un ideoloģiju piekritēji būtu pakļaujami lielākai drošības dienestu slepenai pārraudzībai, tas būtu attaisnojams ar ECK 8. un 9. pantu otrajām daļām, kā arī ar ECK 15. pantu, ja kāda no valstīm izlemtu ieviest ārkārtas stāvokli valstī.

1 DROŠĪBAS POLICIJA 2015.gada publiskais pārskats

2 ECT 2008.gada 2. decembra spriedums lietā "K.U. pret Somiju"

3 European Court of Human Rights Research Division - "Internet: case-law of the European Court of Human Rights" June 2015

Taču, lai arī potenciāli bīstamo reliģiju vai organizāciju pārstāvji būtu pakļaujami lielākai kontrolei, nedrīkst aizmirst par cilvēktiesību ievērošanu attiecībā arī pret šādiem indivīdiem. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā "*Martinez Sala un citi pret Spāniju*"¹ norāda uz to, ka tiesībsargājošo iestāžu darbinieku pretlikumīga rīcība pret aizdomās turētajiem indivīdiem ir nepieļaujama, proti, nav pieļaujama rupja un necienīga izturēšanās pret aizdomās turētajiem un viņu arests ir jāveic saskaņā ar likuma normām, nepieļaujot cietsirdīgu izturēšanos. Tas fakts, ka indivīds ir pieskaitāms pie potenciāli bīstamo reliģiju vai organizāciju pārstāvjiem, neatņem viņam tiesības baudīt visas - jebkuram indivīdam paredzētās - starptautiskās cilvēktiesības.²

1 ECT 2004.gada 2. novembra spriedums lietā "*Martinez Sala un citi pret Spāniju*"

2 March 2016 European Court of Human Rights Factsheet – Terrorism and the ECHR

Kopsavilkums

Pētījuma rezultātā autors izvirza aizstāvēšanai šādas tēzes:

1. Pārlietu lielā drošības dienestu neierobežotība veicot slepenas operatīvas darbības var veicināt autoritārismu vai totalitārismu valstī. Drošības dienestiem ir jāstrādā valsts iedzīvotāju labā, nevis kāda konkrēta indivīda vai indivīdu grupas labā. Nav pieļaujama iejaukšanās cilvēku privātajā dzīvē, lai sekmētu valdības opozīcijas un žurnālistu apspiešanu. Galvenais drošības dienestu mērķis, kas viņiem ir jāpanāk savā darbā – demokrātisko vērtību aizstāvēšana.
2. Ņemot vērā to, ka internets 21. gs ir neatņemama demokrātisko valstu sastāvdaļa, kā arī, nevar noliegt to faktu, ka kriminālie elementi arvien vairāk pēdējo gadu laikā ir aktivizējušies internetā, drošības dienestiem ir jākontrolē interneta vide, taču šādai kontrolei ir jābūt ierobežotai, lai tā nepārvēršas par patvaļīgu un pārmērīgu. Starptautiskās tiesības par operatīvajām darbībām internetā būtu ļoti noderīgs drošības dienestu darbības regulēšanai, gan lai izslēgtu jebkādu patvaļu un nesaskaņotas ar likumu izlūkošanas programmas, gan lai dotu drošības dienestiem labāku izpratni par to, kādas operatīvās darbības būtu pieļaujamas veicot slepenu personas novērošanu internetā.
3. Savā darbā drošības dienestiem, atsevišķos gadījumos, ir jāierobežo noteiktu indivīdu vai indivīdu grupas tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību. Kaut arī šīs tiesības garantē starptautiskās tiesības, tomēr šāda ierobežošana ir nepieciešama atsevišķos gadījumos. Tiesību uz privāto dzīvi ierobežošanai ir jābūt pamatotai, saskaņā ar likumu un nepieciešamai demokrātiskās valsts un tās sabiedrības interešu labā.
4. Ņemot vērā to, ka Eiropas Cilvēktiesību tiesa konstatē arvien vairāk pārkāpumus dalībvalstu tiesībsargājošo iestāžu slepenajās operatīvajās darbībās, kā arī dalībvalstu likuma normās, kuras regulē šo jautājumu, ir jāizveido noteikta - slepeno operatīvo darbību komisija, kurā strādātu šo jomu pārzinošie cilvēki. Komisija rūpīgi izvērtētu un risinātu visas strīdīgās lietas šajā jomā nacionālajā līmenī. Līdzīga prakse jau ir ieviesta Lielbritānijā.
5. Ņemot vērā to, ka pēc statistikas, noteiktā laika periodā – atsevišķu reliģiju vai ideoloģiju piekritēji var būt potenciāli daudz bīstamāki noteiktās demokrātiskās valstīs nekā pārējā iedzīvotāju daļa, ar pamatotiem un rūpīgi izanalizētiem argumentiem, šādu reliģiju vai ideoloģiju piekritēji būtu pakļaujami lielākai drošības dienestu kontrolei, lai sekmētu valsts iekārtas un tās iedzīvotāju drošību.

6. 21. gadsimtā Eiropas tiesu spriedumi ir tendēti uz to, lai maksimāli ierobežotu drošības dienestu slepeno operatīvo darbību un aizstāvētu cilvēku tiesības uz privāto dzīvi, taču ņemot vērā pieaugošos terorisma draudus un kibernetiskus draudus, šāda ierobežošana var novest līdz situācijai, ka drošības dienesti būs bezspēcīgi pret valsts un sabiedrības apdraudējumiem. Eiropas Cilvēktiesību tiesai, taisot spriedumus ir jāvērtē kopējā situācija pasaulē jāizvērtē savas judikatūras sekas uz turpmāko drošību Eiropā.

Avotu un izmantotās literatūras saraksts

Literatūra

1. Drošības policijas 2015.gada publiskais pārskats
2. Eiropas Parlamenta Pilsoņu brīvību - tieslietu un iekšlietu komitejas 2013. gada 11. decembra darba dokuments par ASV un ES uzraudzības programmām un to ietekmi uz ES pilsoņu pamattiesībām
3. European Court of Human Rights Research Division - "Internet: case-law of the European Court of Human Rights" June 2015
4. Adam Przeworski 2000 Department of Politics New York University "Democracy and Economic Development"
5. April 2016 European Court of Human Rights Factsheet "Personal data protection"
6. March 2016 European Court of Human Rights Factsheet "Terrorism and the ECHR"
7. Report of the Intelligence Services Commissioner for 2014 by the Rt Hon. Sir Mark Waller
8. Colin Warbrick 2004 "The European Response to Terrorism in an Age of Human Rights" The European Journal of International Law Vol. 15 no.5
9. Thomas R.Mockaitis, Paul B.Rich 2003 "Grand Strategy in the War against Terrorism" chapter – "Information Age, Terrorism and Warfare"
10. Glenn Greenwald May 13th 2014 "No Place to Hide: Edward Snowden, the NSA, and the U.S. Surveillance State" Chapter 1 "Contact" Metropolitan Books/Henry Holt (NY)
11. Александр Смыкалин "Перлюстрация корреспонденции и почтовая военная цензура в России и СССР" Глава I - Изд-во Р. Асланова "Юридический центр Пресс" 2008
12. Александр Север "Моссад и другие спецслужбы Израиля" глава 18 "Похищение иностранных граждан" издание - ЛитРес: 09 августа 2011
13. Арон Раймон 1965 г. "Демократия и тоталитаризм" Глава IX. "О разложении конституционно-демократических режимов"
14. Vikipēdija "Autoritārisms" <https://lv.wikipedia.org/wiki/Autorit%C4%81risms> (skatīts 09.04.2016)

15. Vikipēdija "Centrālās izlūkošanas pārvalde" - https://lv.wikipedia.org/wiki/Centr%C4%81l%C4%81_izl%C5%ABko%C5%A1anas_p%C4%81rvalde (skatīts 18.03.2016)
16. Vikipēdija "2001. gada 11. septembra uzbrukums ASV"
https://lv.wikipedia.org/wiki/2001._gada_11._septembra_uzbrukums_ASV#Terora_akta_.C4.ABstenot.C4.81ji (skatīts 30.03.2016)
17. Vikipēdija "Mossad" - <https://lv.wikipedia.org/wiki/Mossad> (skatīts 18.03.2016)
18. Vikipēdija "Edvards Snoudens" https://lv.wikipedia.org/wiki/Edvards_Snoudens (skatīts 30.03.2016)
19. Vikipēdija "Terorisms" <https://lv.wikipedia.org/wiki/Terrorisms> (skatīts 06.04.2016)
20. LETA-DW 2015. gada 6. oktobrī 12:39 "Snoudens: Britu izlūkdienests uzlauž tālrunus ar īsziņām" http://www.tvnet.lv/tehnologijas/nozares_jaunumi/578792-snoudens_britu_izlukdienests_uzlauz_talrunus_ar_izsinam (skatīts 30.03.2016)
21. APOLLO 2015. gada 14. novembris <http://apollo.tvnet.lv/zinas/profesors-taivans-jasaprot-ka-ir-sacies-kars-eiropa-ir-bezspeciga/711575> (skatīts 08.04.2016)
22. DELFI 2015.gada 11.janvāris "Musulmaņu radikāļi apdraud arī Latviju; Krievija izmanto pareizticīgo baznīcu sabiedrības ietekmēšanai, atklāj DP" - <http://www.delfi.lv/news/national/criminal/musulmanu-radikali-apdraud-ari-latviju-krievija-izmanto-pareizticigo-baznicu-sabiedribas-ietekmesanai-atklaj-dp.d?id=45438398> (skatīts 07.04.2016)
23. Jurista Vārds 21.jūlijs 2015.gads "Eiropas Cilvēktiesību tiesa pasludina spriedumu lietā - Meimanis pret Latviju" <http://www.juristavards.lv/zinas/266998-eiropas-cilvektiesibu-tiesa-pasludina-spridumu-lieta-meimanis-pret-latviju/> (skatīts 01.04.2016)
24. LETA 2015.gada 14.aprīlis "Latvijas kibertelpā pērn vairākkārt uzdarbojušies spiegi" - <http://www.delfi.lv/news/national/politics/latvijas-kibertelpa-fern-vairakkart-uzdarbojusies-spiegi.d?id=45821267>
25. LR Ārlietu Ministrija 31.03.2016 "Eiropas Cilvēktiesību tiesa pasludina divus spriedumus lietās pret Latviju" <http://www.mfa.gov.lv/aktualitates/zinas/50233-eiropas-cilvektiesibu-tiesa-pasludina-divus-spridumus-lietas-pret-latviju> (skatīts 03.04.2016)
26. 1.augusts 2013 08:33 "Medijs atklāj ASV globālās izsekošanas programmas darbības principus" <http://www.irlv.lv/2013/8/1/medijs-atklaj-asv-globalas-izsekosanas-programmas-darbibas-principus> (skatīts - 30.03.2016)
27. Danny Cevallos 21.03.2016 "North Korea nightmare for American student's prank?" <http://edition.cnn.com/2016/03/18/opinions/american-student-hard-labor-north-korea-cevallos/> (skatīts 13.05.2016)

28. HISTORY "9/11 Timeline" - <http://www.history.com/topics/9-11-attacks> (skatīts 07.04.2016)
29. BBC NEWS 2016. gada 18. marts "Paris attacks: Who were the attackers?" - <http://www.bbc.com/news/world-europe-34832512> (skatīts 07.04.2016)
30. Wikipedia "2016 Brussels bombings" - https://en.wikipedia.org/wiki/2016_Brussels_bombings#Suspects (skatīts 07.04.2016)
31. Елена Серебрякова 2003 "Разведка древнего мира" - http://nvo.ng.ru/spforces/2003-09-05/7_roma.html (skatīts 18.03.2016)
32. Алексей Рудевич "5 самых громких операций КГБ за рубежом" <http://russian7.ru/post/5-samykh-gromkikh-operacijj-kgb-za-rubezhom/full/> (skatīts 24.03.2016)
33. СМИ о правах человека "Класс (Klass) и другие против Федеративной Республики Германии, Судебное решение от 6 сентября 1978 г., Краткое неофициальное изложение обстоятельств дела" -<http://www.echr.ru/documents/doc/2461406/2461406.htm> (skatīts 26.03.2016)
34. Википедия "Теракт на Дубровке" https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A2%D0%B5%D1%80%D0%B0%D0%BA%D1%82_%D0%BD%D0%B0_%D0%94%D1%83%D0%B1%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%BA%D0%B5 (skatīts 30.03.2016)
35. Kulturologia "5 шпионов, казнённых в СССР" - <http://www.kulturologia.ru/blogs/110114/19742/> (skatīts 18.03.2016)
36. Википедия "НС-скинхеды" <https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9D%D0%A1-%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%BD%D1%85%D0%B5%D0%B4%D1%8B> (skatīts 30.03.2016)
37. Forbes 02.10.2016 "Интернет-магазин наркотиков Silk Road закрыт, владелец арестован" <http://www.forbes.ru/news/245724-v-ssha-zakryli-krupneishii-internet-magazin-s-nelegalnym-kontentom> (skatīts 03.04.2016)
38. Vestfinance 10.03.2015 "Википедия подала в суд на спецслужбы США" <http://www.vestifinance.ru/articles/54324> (skatīts 05.04.2016)
39. RIA 23.03.2016 "Мэр Лондона: Европейский суд мешает выслеживать террористов" <http://ria.ru/world/20160323/1395692724.html> (skatīts 06.04.2016)
40. The News Poland "Зёбро: Прослушка подозреваемых поможет предотвратить теракты" <http://www.thenews.pl/1/136/Artykul/245834> (skatīts 06.04.2016)

41. Radio Polsha 04.02.2016 "Президент Польши несмотря на протесты подписал законы о слежке" - <http://radiopolsha.pl/6/136/Artykul/239382#sthash.UdY9gEA1.dpuf><http://radiopolsha.pl/6/136/Artykul/239382> (skatīts 06.04.2016)
42. Amnesty International 02.02.2016 "Новый закон Польши о слежке - это серьезный удар по правам человека" <https://amnesty.org.ru/ru/2016-02-02-polsha/> (skatīts 06.04.2016)

Normatīvie akti

1. "Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija" Latvijas Vēstnesis - <https://www.vestnesis.lv/ta/id/43859-cilveka-tiesibu-un-pamatbrivibu-aizsardzibas-konvencija>
2. Latvijas Republikas Krimināllikums - <http://likumi.lv/doc.php?id=88966>
3. Latvijas Republikas Operatīvās darbības likums - <http://likumi.lv/doc.php?id=57573>

Juridiskās prakses materiāli

1. Court of Justice of the European Union 6 October 2015 Judgment in Case C-362/14 "Maximillian Schrems v Data Protection Commissioner"
2. ECT 1978. gada 6. septembra spriedums lietā "Klass un citi pret Vāciju"
3. ECT 2004. gada 2. novembra spriedums lietā "Martinez Sala un citi pret Spāniju"
4. ECT 2008. gada 2. decembra spriedums lietā "K.U. pret Somiju"
5. ECT 2010. gada 2. septembra spriedums lietā "Uzuns pret Vāciju"
6. ECT 2015. gada 21. jūlija spriedums lietā "Meimanis pret Latviju"
7. ECT 2015. gada 4. decembra spriedums lietā "Romāns Zaharovs pret Krieviju"
8. ECT 2016. gada 12. janvāra spriedums lietā "Szabo un Vissy pret Ungāriju"
9. ECT 2016. gada 31. marta spriedums lietā "Šantare un Labazņikovs pret Latviju"

Bakalaura darbs „Starptautisko un Eiropas tiesību uz privāto dzīvi ierobežošana drošības dienestu operatīvajā darbībā” izstrādāts LU Jurdisikajā fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: Artūrs Pošeika

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītājs: asoc. profesors Artūrs Kučs

Recenzents:

Darbs iesniegts

Metodiķe:

